

Explanation of Network Society Status in Urban Planning with an Emphasis on Urban Governance¹

Shahrivar Rostaei^{2*}, Akbar Asghari Zamani² and Forough Andesta³

¹ Associate Professor of Geography and Urban Planning, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran

² Associate Professor of Geography and Urban Planning, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran

³ PhD Candidate in Geography and Urban Planning, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran

* Corresponding Author, Srotaei@tabrizu.ac.ir

ARTICLE INFO ABSTRACT

UPK, 2023

VOL. 7, Issue 1, PP, 64-86

Received: 26 Apr 2022

Accepted: 26 Dec 2022

Research Articles

KEYWORDS: Network society, urban governance, governance capacity, participatory dialogue, social capital.

Introduction: Urban planning presents a wide range of difficulties, and conventional designs lack the effectiveness required to handle these difficulties. As a result, it is essential to provide solutions that are founded on cooperation and communication between various organizations, as well as the creation of networks that extend beyond hierarchical levels. Therefore, decentralization and the transferring authority and power are raised as fundamental problems. To rethink society in this way, Manuel Castells proposes a network society as a new paradigm. This concept, along with its governing principles and guiding policies, must be taken into account. The network society proposes as a facilitating component in the interim, urban governance.

Methodology: This research is based on purpose, fundamental, and qualitative, and adopts an explanatory-exploratory approach to systematically analyze resources and texts in network society and its place in urban planning. The research method used for the intended goal is qualitative content analysis; as defined by a definition of the studied literature. We extracted these concepts, and operational definitions based on theoretical discussions. In the second step, resource retrieval was performed based on keywords, title, and abstract, and in the third step, analysis and conceptual framework were developed.

Results: From the viewpoint of the network society, the system of urban planning is an open, decentralized, and dialogue-oriented system in which activities are carried out freely and based on Virtualization. This means that a network society as the dominant form of social organization, is flexible and convergent, which replaces the hierarchical, vertical, and divergent structure.

Discussion: The process of urban planning and management is no longer a linear and one-sided process, according to recent developments in urban planning approaches. Instead, top-down planning has given way to bottom-up planning, governance has replaced government, and political communication has improved. Urban policies are fundamentally significant in this regard. Therefore, it is essential to integrate policies and pass sectoral policies that have impacted urban planning and management over the past few decades. Meanwhile, integration can be observed in various ways that

¹ This article was extracted from the second chapter, or theoretical foundations, of Forough Andesta's doctoral dissertation at Tabriz University, Faculty of Planning and Environmental Sciences.

Cite this article:

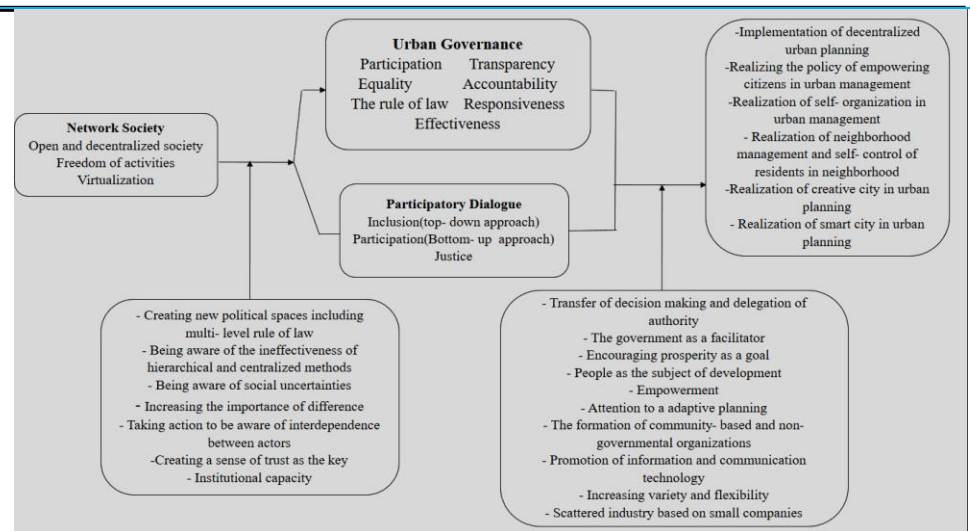
Rostaei, Sh., Asghari Zamani, A., Andesta, F. (2023). Explanation of Network Society Status in Urban Planning with an Emphasis on Urban Governance. *Urban Planning Knowledge*, 7(1), 64-86. Doi: [10.22124/UPK.2023.22199.1756](https://doi.org/10.22124/UPK.2023.22199.1756)

strengthen policy coherence, avoid ineffective repetition, increase social learning, overcome weak sequences, and overcome intra-institutional stagnation and innovation. Urban governance is viewed as a method of structuring politics that, at higher levels of governance, calls for horizontal integration as opposed to a sectoral strategy. On the other hand, participatory network processes are highly valued in urban governance. In doing so, it substitutes the hierarchical administrative system for the network structure and integrates private and voluntary agents into this system. The local government's recognition of various abilities and skills has also encouraged the transfer of power from higher to lower levels.

Castells' network society theory is one concept and theory that must be paid attention to in order to implement a multi-sectoral and inter-sectoral strategy in urban planning and management. A decentralized society, a society based on knowledge, information, and communication technology, and a society where activities are carried out freely are thus the three basic tenets of the network society theory. However, for the network society to be realized in the interim, several important policies are required, such as a) creating new political spaces, so the governments were envisioned to be linked (local to regional, national, and international). The search for multi-level governance, or international policy discourses, is what defines politics in the network society; b) setting politics and policy-making in fundamental uncertainty that this new social awareness now presents a set of uncertainties about plans. Policymakers must therefore reevaluate their approach to addressing social uncertainties. The idea of a network society aids us in understanding the necessity and importance of dealing with issues like "trust," "interdependence," and "institutional capacity." c) increasing the importance of "difference" to our understanding of politics; d) taking actions to be aware of interdependence; and e) making policies and considering the dynamics of trust and identity. Achieving a decentralized society is neither a prerequisite nor sufficient for achieving a networked society and effective urban governance. Instead, attention to agency, empowerment, and capacity building are also crucial factors. It implies that capacity is defined as the ability of a person, group, network, or society to complete a task or achieve a goal and that increasing capacity is defined as increasing power. Open culture and learning are the key indicators in developing community capacity, knowledge, and skills; leadership; mutual trust and interaction; and social networks. The realization of a network society is defined as a participatory, interactive, discourse-oriented, and knowledge-oriented process. The shift from a hierarchical structure to a network structure is crucial considering recent developments in urban planning approaches and the appearance of new models in urban planning. The reason is that while man is involved in the process of urban planning and management as the subject of development in the network structure; he is viewed as a tool and one of the development dimensions in the hierarchical structure. But in the interim, social capital—another significant factor—is also mentioned to prevent bargaining for personal interests. Social capital is characterized by behaviors that bind members of social networks and communities together and enable cooperative action. It also includes trust and mutual understanding between individuals.

Conclusion: Urban planning must take a pluralistic stance to create a city where people and their needs are prioritized over development as the main concern. The approach that is suggested as being the most adaptable and compatible in this case is the network society theory and consideration of its principles and policies.

Highlight:

- Considering the importance of urban planning in meeting needs, it is important to pay attention to the pluralistic approach in creating a humane city.
- Network society is a pluralistic approach that requires several major policies. Including the production of new political spaces; Increasing the importance of difference and non-uniformity; being aware of the interdependence between components; The dynamics of trust and identity and uncertainty in the urban planning system.

References

- Abizadeh, S., & Zali, N. (2013). Analyzing urban green space function emphasizing green space features in district 2 of Tabriz metropolis in Iran. *Anuario do Instituto de Geociencias*, 36(1), 119-127.
- Albrechts, L., & Mandelbaum, S. (Eds.). (2007). *The network society: a new context for planning*. Routledge.
- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American behavioral scientist*, 59(2), 254-269.
- Araya, D. (2015). *Smart cities as democratic ecologies*. Springer.
- Bang, H., & Esmark, A. (2009). Good governance in network society: Reconfiguring the political from politics to policy. *Administrative Theory & Praxis*, 31(1), 7-37.
- Baud, I. S. A., Pfeffer, K., Sydenstricker, J., & Scott, D. (2011). Developing participatory 'spatial' knowledge models in metropolitan governance networks for sustainable development. *Literature Review. Bonn: EADI, Change2Sustain*.
- Beauregard, R. A. (2007). Planning and the network city: discursive correspondences. In *The network society* (pp. 42-51). Routledge.
- Bihari, M., & Ryan, R. (2012). Influence of social capital on community preparedness for wildfires. *Landscape and Urban Planning*, 106(3), 253-261.
- Blokland, T., & Rae, D. (2008). The end to urbanism: How the changing spatial structure of cities affected its social capital potentials. In *Networked Urbanism: Social Capital in the City* (pp. 23-39). Routledge.
- Bovaird, T., & Löffler, E. (2015). Understanding public management and governance. In *Public management and governance* (pp. 29-39). Routledge.
- Brain, D. (2019). The practice of urbanism: Civic engagement and collaboration by design. In *The Palgrave handbook of bottom-up urbanism* (pp. 51-66). Palgrave Macmillan, Cham.
- Castells, M. (2002). Local and global: Cities in the network society. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 93(5), 548-558.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. John Wiley & sons.

- Castells, M., & Cardoso, G. (2005). *The network society: From knowledge to policy* (pp. 3-21). Washington, DC: Center for Transatlantic Relations, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University.
- Chaskin, R. J., & Greenberg, D. M. (2015). Between public and private action: Neighborhood organizations and local governance. *Nonprofit and Voluntas Sector Quarterly*, 44(2), 248-267.
- Christopoulos, D. C. (2008). The governance of networks: Heuristic or formal analysis? A reply to Rachel Parker. *Political Studies*, 56(2), 475-481.
- Da Silva, A. O., & Fernandes, R. A. S. (2020). Smart governance based on multipurpose territorial cadastre and geographic information system: An analysis of geoinformation, transparency and collaborative participation for Brazilian capitals. *Land Use Policy*, 97, 104752.
- Dahiya, B., & Das, A. (2020). New urban agenda in Asia-Pacific: governance for sustainable and inclusive cities. In *New Urban Agenda in Asia-Pacific* (pp. 3-36). Springer, Singapore.
- Davidson, K., Coenen, L., Acuto, M., & Gleeson, B. (2019). Reconfiguring urban governance in an age of rising city networks: A research agenda. *Urban Studies*, 56(16), 3540-3555.
- Diefenbach, T. (2013). *Hierarchy and Organisation: Toward a General Theory of Hierarchical Social Systems*. Routledge.
- Dool, L. V. D., & Schaap, L. (2020). Learning Processes in an Urban Governance Context: A Theoretical Exploration. In *Strategies for Urban Network Learning* (pp. 13-29). Palgrave Macmillan, Cham.
- Dool, L. V. D., Hendriks, F., Gianoli, A., & Schaap, L. (2015). Chapter one Introduction: Good Urban Governance: Challenges and Values. In *The quest for good urban governance* (pp. 11-28). Springer VS, Wiesbaden.
- Edelenbos, J., & van Meerkerk, I. (2018). Finding common ground in urban governance networks: what are its facilitating factors?. *Journal of Environmental Planning and Management*, 61(12), 2094-2110.
- Epstein, D. L. (2015). *Fostering Participation and Capacity Building with Neighborhood Information Systems* (Doctoral dissertation, University of Michigan).
- Fischer, F. (2018). Participatory governance and collaborative expertise. In *Handbook on Participatory Governance*. Edward Elgar Publishing.
- Gallent, N., & Robinson, S. (2014). *Neighbourhood planning: Communities, networks and governance*. Policy Press.
- Gualini, E. (2007). Reconnecting space, place, and institutions: inquiring into "local" governance capacity in urban and regional research. In *The Network Society* (pp. 302-324). Routledge.
- Gupta, J., Pfeffer, K., Ros-Tonen, M., & Verrest, H. (2015). Setting the scene: The geographies of urban governance. In *Geographies of Urban Governance* (pp. 3-25). Springer, Cham.
- Gupta, J., Verrest, H., & Jaffe, R. (2015). Theorizing governance. In *Geographies of Urban Governance* (pp. 27-43). Springer, Cham.
- Gurstein, P. (2013). Social equity in the network society: Implications for communities. In *Policy, Planning, and People: Promoting Justice in Urban Development* (pp. 161-182).
- Haindlmaier, G. (2016). Participation and urban policy-making in a network society—a theoretical outline on new urban governance. *Public Philosophy & Democratic Education*, 5(2), 87-102.
- Hamdan, H., Yusof, F., & Marzukhi, M. A. (2014). Social capital and quality of life in urban neighborhoods high density housing. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 153, 169-179.
- Hardin, R., Pateman, C., Weingast, B., & Elkin, S. (2003). *Deliberative policy analysis: understanding governance in the network society*. Cambridge University Press.
- Harding, A. (2005). Governance and socio-economic change in cities. *Changing Cities: Rethinking Urban Competitiveness, Cohesion and Governance*, (pp. 62-77).
- Haus, M., Heinelt, H., & Stewart, M. (Eds.). (2004). *Urban governance and democracy: leadership and community involvement* (Vol. 8). Routledge.
- Hendriks, F. (2014). Understanding good urban governance: Essentials, shifts, and values. *Urban Affairs Review*, 50(4), 553-576.
- Hillier, J. (2003). *Shadows of power: an allegory of prudence in land-use planning*. Routledge.
- Khan, H. A. (2017). *Globalization and the challenges of public administration: Governance, human resources management, leadership, ethics, e-governance and sustainability in the 21st century*. Springer.
- Khodabandehloo, A. (2014). Networking for regional development: a case study. *EuroMed Journal of Business*.
- Lange, P., Driessen, P. P., Sauer, A., Bornemann, B., & Burger, P. (2013). Governing towards sustainability—conceptualizing modes of governance. *Journal of environmental policy & planning*, 15(3), 403-425.
- Levi-Faur, D. (2012). From "big government" to "big governance". In *The Oxford handbook of governance* (pp. 3-18).
- Lipkin, N. D. (2016). *Agents at work: decision making capacity and creative labor in network society* (Doctoral dissertation, Rutgers University-Graduate School-New Brunswick).

- Little, D. (1991). *Varieties of social explanation: An introduction to the philosophy of social science* (A. Soroush, Trans.). Serat Press. (In Persian)
- Löffler, E. (2015). Public governance in a network society. In *Public management and governance* (pp. 233-248). Routledge.
- Low, N. (2007). A Way of Understanding Policy Formation, Stability, and Change in the Networked Polity. *The network society: a new context for planning?*.
- Marc, H., & Stolle, D. (2004). *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York: Palgrave Macmillan.
- Marinova, D., McGrath, N., & Newman, P. (2008). Dialogue with the city: An era of participatory planning for provision of more sustainable infrastructure in Perth?. *Proceedings of the 6th International Summer Academy on Technology Studies: Urban Infrastructure in Transition: What Can We Learn From History*, 195-210.
- McLaren, D., & Agyeman, J. (2015). *Sharing cities: A case for truly smart and sustainable cities*. MIT press.
- Mercer-Mapstone, L., Rifkin, W., Louis, W., & Moffat, K. (2019). Power, participation, and exclusion through dialogue in the extractive industries: Who gets a seat at the table?. *Resources Policy*, 61, 190-199.
- Mohebifar, A., Sobhiyah, M., Rafieian, M., Hasas yegane, Y., & Elahi, S. (2017). Governance of distressed areas regeneration program of Tehran with network approach. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 14(53), 5-14. (In Persian)
- Pacchi, C. (2018). Epistemological critiques to the technocratic planning model: the role of Jane Jacobs, Paul Davidoff, Reyner Banham and Giancarlo De Carlo in the 1960s. *City, Territory and Architecture*, 5(1), 1-8.
- Pal, A. (2008). *Planning from the bottom up: Democratic decentralisation in action* (Vol. 20). IOS Press.
- Pardo, I., & Prato, G. B. (Eds.). (2016). *Citizenship and the legitimacy of Governance: Anthropology in the Mediterranean Region*. Routledge.
- Pierre, J. (2011). *The Politics of Urban Governance*. Palgrave Macmillan.
- Polk, M. (2011). Institutional capacity-building in urban planning and policy-making for sustainable development: success or failure?. *Planning, Practice & Research*, 26(2), 185-206.
- Pollitt, Ch.(2016). Decentralized management. In *Public Management and Governance*. London: Routledge.
- Pourmohammadi, M. R., & Zali, N. (2004). Human Development, Challenges and Prospects (with an Analytical Look at Human Development Indicators in Iran). *Journal of Humanities and Social Sciences, University of Tabriz*, 10(15), 44-52.
- Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of public administration research and theory*, 18(2), 229-252.
- Roosen, B., Huybrechts, L., Devisch, O., & Van den Broeck, P. (2020). Dialectical design dialogues: Negotiating ethics in participatory planning by building a critical design atlas. *Urban Planning*, 5(4), 238-251.
- Rydin, Y. (2013). *The future of planning: Beyond growth dependence*. Policy Press.
- Saegert, S. (2006). Building civic capacity in urban neighborhoods: An empirically grounded anatomy. *Journal of Urban Affairs*, 28(3), 275-294.
- Sandström, A., & Carlsson, L. (2008). The performance of policy networks: the relation between network structure and network performance. *Policy Studies Journal*, 36(4), 497-524.
- Selman, P. (2001). Social capital, sustainability and environmental planning. *Planning theory & practice*, 2(1), 13-30.
- Sheikhi, M., Shahsavarian, M., & Fazli, A. (2013). Network Analysis Approach to the Governance of Ex-Urban Lands,(Case study: Karaj Urban Region). *Urban Management*, 11(32), 123-138. (In Persian)
- Simpson, L., Wood, L., & Daws, L. (2008). Community capacity building: Starting with people not projects. *Community Development Journal*, 38(4), 277-286.
- Sirianni, C. (2010). *Investing in democracy: Engaging citizens in collaborative governance*. Brookings Institution Press.
- Skelcher, C., Sullivan, H., & Jeffares, S. (2013). *Hybrid governance in European cities: Neighbourhood, migration and democracy*. Springer.
- Sommerfeldt, E. J. (2013). Networks of social capital: Extending a public relations model of civil society in Peru. *Public Relations Review*, 39(1), 1-12.
- Sorensen, A., & Okata, J. (Eds.). (2010). *Megacities: urban form, governance, and sustainability* (Vol. 10). Springer Science & Business Media.
- Sun, I., Hu, R., & Wu, Y. (2012). Social capital, political participation, and trust in the police in urban China. *Australian & New Zealand journal of criminology*, 45(1), 87-105.
- Tan, E. (2019). *Decentralization and Governance Capacity: The Case of Turkey*. Springer International Publishing.
- United Nations. (2007). *Participatory dialogue: Towards a stable, safe and just society for all*. United Nations Publications.

University of Guilan

-
- Van Ark, R. G., & Edelenbos, J. (2007). Collaborative Planning, Commitment, and Trust: Dealing with Uncertainty in Networks. In L. Albrechts & S. Mandelbaum (Eds.), *The network society: a new context for planning*. Routledge.
- Van Dijk, J. (2020). *The network society*. Sage.
- Watts, L., & Hodgson, D. (2021). Social Justice Theory and Practice for Social Work: Critical and Philosophical Perspectives. *International Journal of Social Welfare*, 30(1), 120-121.
- Zangisheieh, S., Rafiean, M., Ghaedrahmati, S., & Meshkini, A. (2021). Communicative Planning Governance Network sustainable regeneration slum textures (case study: Kermanshah city). *Human Geography Research*, 53(4), 1165-1190. (In Persian)
- Zali, N., & Zamanipour, M. (2016). Presenting And Implementing A New Model For Scenario Building In Regional Plannings Case Study: Mazandaran Province.
- Zali, N., Zamani-Poor, M., & Arghash, A. (2014). Analyzing the Identity Aspect of Cultural Heritage of Isfahan City from the Viewpoint of Visitors with the Aim of City Branding. *Anuário do Instituto de Geociências*, 37(2), 206-215.
- Zérah, M. H. (2009). Participatory governance in urban management and the shifting geometry of power in Mumbai. *Development and Change*, 40(5), 853-877.

تبیین جایگاه جامعه شبکه‌ای در برنامه‌ریزی شهری با تأکید بر حکمروایی شهری

شهریور روستایی^{۱*}، اکبر اصغری زمانی^۲ و فروغ اندستا^۳

۱. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
۲. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
۳. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

* نویسنده مسئول: Srostaei@tabrizu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۴۰۲ دوره ۷، شماره ۱، صفحات ۸۶-۶۴ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۵ مقاله پژوهشی</p>	<p>بیان مسئله: بسیاری از چالش‌های برنامه‌ریزی شهری بسیار متنوع بوده و ساختارهای سنتی نیز از کارآمدی لازم جهت تعدیل این چالش‌ها برخوردار نیستند. بنابراین نیاز به ارائه راه‌حل‌های مبتنی بر همکاری، تعامل و ارتباط درون‌سازمانی، ایجاد شبکه‌های فراتر از سطوح سلسله‌مراتبی و سازمان رسمی، ضروری است. در این راستا مانوئل کاستلز، جامعه شبکه-ای را به‌عنوان ساختار جدیدی برای بازاندیشی در مورد جامعه به رسمیت شناخته است. از طرف دیگر، حکمروایی شهری به‌عنوان عاملی تسهیلگر در راستای جامعه شبکه‌ای مطرح می‌گردد.</p> <p>هدف: تبیین جایگاه جامعه شبکه‌ای در برنامه‌ریزی شهری با تأکید بر حکمروایی شهری، تعریف جامعه شبکه‌ای، سیاست‌گذاری آن.</p> <p>روش: این پژوهش بر اساس هدف، بنیادی و ماهیتاً کیفی است و با اتخاذ رویکرد تبیینی-اکتشافی به مرور و تحلیل سیستماتیک منابع و متون در زمینه جامعه شبکه‌ای و جایگاه آن در برنامه‌ریزی شهری می‌پردازد. روش تحقیق به کار گرفته شده در جهت دستیابی به هدف مورد نظر، تحلیل محتوای کیفی است؛ به‌طوری‌که با مفروض گرفتن تعریف‌های مشخص به مطالعه متون پرداخته شد. این مفاهیم و تعاریف عملیاتی بر اساس مباحث نظری استخراج شد. در گام دوم بازیابی منابع بر اساس کلید واژگان، عنوان و چکیده انجام شد و در مرحله سوم تحلیل و چارچوب مفهومی تدوین شد.</p> <p>یافته‌ها: از دیدگاه جامعه شبکه‌ای نظام برنامه‌ریزی شهری یک نظام باز و غیرمتمرکز و گفتمان-محور بوده که در آن فعالیت‌ها آزادانه و مبتنی بر هوشمندسازی صورت می‌گیرد. بدین معنی که جامعه شبکه‌ای به‌عنوان شکل غالب سازمان اجتماعی، انعطاف‌پذیر و همگرا بوده که جایگزین ساختار سلسله‌مراتبی، واگرا و عمودی است.</p> <p>نتیجه‌گیری: ایجاد شهری که انسان و نیازهای او به‌عنوان موضوع کانونی در برنامه‌ریزی شهری باشد و نه به‌عنوان ابزار توسعه، توجه به داوری پلورالیستی در نظام برنامه‌ریزی شهری حائز اهمیت است. در این راستا، تئوری جامعه شبکه‌ای و توجه به اصول و سیاست‌گذاری‌های آن به‌عنوان انعطاف‌پذیرترین و سازگارترین رویکرد مطرح می‌گردد.</p>
<p>کلیدواژه‌ها: جامعه شبکه‌ای، حکمروایی شهری، ظرفیت حکمروایی، گفتمان مشارکتی، سرمایه اجتماعی</p>	<p>نکات برجسته:</p> <ul style="list-style-type: none"> • با توجه به اهمیت برنامه‌ریزی شهری در رفع نیازها، توجه به رویکرد کثرت‌گرا در ایجاد شهر انسانی نقش اساسی دارد. • جامعه شبکه‌ای به‌عنوان رویکردی کثرت‌گرا چند سیاست عمده را می‌طلبد. از جمله: تولید فضاهای سیاسی جدید؛ افزایش اهمیت تفاوت و عدم یکسان‌سازی؛ آگاهی از وابستگی متقابل بین اجزا؛ پویایی اعتماد و هویت و عدم قطعیت‌گرایی در نظام برنامه‌ریزی شهری.

بیان مسئله

دهه‌های اخیر تغییرات زیادی در تقسیم‌کار و ماهیت روابط میان بازیگران دولتی و غیردولتی و چگونگی شکل‌گیری فرآیند حکمروایی صورت گرفته است. به طوری که جهت‌گیری‌ها از اشکال متمرکز و بیشتر دولتی، ساختار بوروکراتیک به سمت تمرکززدایی و خصوصی‌سازی هدایت شده مبتنی بر اصول رقابتی و اخیراً بر مشارکت دولتی و خصوصی، ترتیبات مشترک و ساختارهای حکمروایی شبکه‌ای است (چاسکین و گرین‌برگ^۱، ۲۰۱۵). سازمان شهری در طی دهه‌های متمادی تحت تأثیر تغییرات سریع شرایط شهری قرار گرفته است. در این راستا یکی از روندهایی که مورد توجه قرار گرفته است، ظهور دیدگاه کثرت‌گرا بر شهرداری است. ظهور این دیدگاه بیانگر توجه بر برنامه‌ریزی پایین به بالا و تغییر از شهرداری به عنوان شرایط عینی سکونتگاه‌های انسانی به شهرداری به عنوان فرآیندهای اجتماعی، تغییر نقش ذینفعان عمومی و خصوصی، هویت و شکل منابع است (براین^۲، ۲۰۱۹). به عبارت دیگر، شهرها همواره فضای مشترک تعامل انسانی و رویارویی و تعاملات بوده‌اند. یک شهر موفق نیاز به حکمروایی خوب و ساختارهای مدنی جمعی برای تسهیل و تنظیم فصل مشترک بین قلمرو عمومی مشترک و علایق خصوصی دارد که به اشتراک‌گذاری مؤثر و عادلانه منابع و فرصت‌ها کمک می‌کند (مکلارن و آگیمن^۳، ۲۰۱۵).

در این راستا، نقش دولت باید به یک عامل بسیار استراتژیک، سیستماتیک و مؤثرتر برای مشارکت مدنی تبدیل شود (سیریبانی^۴، ۲۰۱۰). بدین منظور، سیاست‌های شهری مستلزم تغییر رویکرد در جهت حکمروایی شهری است. بدین معنی که حکمروایی برخلاف «دولت» به تعامل بین دولت و جامعه می‌پردازد که در آن اقدامات جمعی می‌توانند از طریق بسیج عمومی و خصوصی منابع به دست آیند. این بدان معنی است که بخش دولتی می‌تواند تولید خدمات را در میان بازیگران عمومی در سطوح سازمانی مختلف، بازیگران خصوصی، سازمان‌های غیردولتی و دیگر مشارکت‌کنندگان بالقوه هماهنگ نماید (پیریه^۵، ۲۰۱۱). که در این بین، حکمروایی به عنوان تسهیل‌کننده توانمندسازی شهروندان، ظرفیت‌سازی، ارائه خدمات و عدالت اجتماعی در نظر گرفته می‌شود (فسچر^۶، ۲۰۱۸). لذا می‌توان گفت حکمروایی وضعیتی را توصیف می‌کند که در آن توانایی اجرای استراتژی دولت، «ظرفیت عمل» به تنهایی وابسته به اقدام دولت نیست بلکه در تعامل و ارتباط تعدادی از ذینفعان برای تأمین منابع، دانش و قدرت تصمیم‌گیری است (رایدین^۷، ۲۰۱۳). به عبارت دیگر بسیاری از مفاهیم بیانگر تغییر جهت به سمت شیوه‌های جدید در مدیریت شهری است. عبارت Le Galès (۲۰۰۵) از دولت‌شهر تا حکمروایی شهری، چارچوبی از اقدام عمومی را نشان می‌دهد که در آن افزایش و تکثر بازیگران تغییر رویکرد بروکراسی از بالا به پایین را به شیوه‌های گفت‌وگو، همکاری و تعاون را نمایان می‌سازد. این روند با تغییر ساختار دولت همراه است که شامل سطوح مختلف مدیریتی، خصوصی‌سازی، اصلاحات در بخش عمومی تحت هنجارهای جدید مدیریت و نقش نوظهور جامعه مدنی است (زرآح^۸، ۲۰۰۹). در این راستا وظیفه اصلی حکمروایی ایجاد و پرورش ارتباط بین ارزش‌ها، نیازها و انتظارات شهروندان است. که مستلزم کیفیت ارتباط بین مسئولیت سیاسی، اعتماد و اقتدار در اعمال قدرت است (پاردو و پراتو^۹، ۲۰۱۶). به عبارت دیگر، حکمروایی چهار معنی دارد: ساختار؛ فرآیند؛ مکانیسم و استراتژی. به عنوان یک ساختار، حکمروایی بر معماری مؤسسات رسمی و غیررسمی دلالت دارد؛ به عنوان یک فرآیند، دلالت بر پویایی و هدایت عملیات دخیل در فرایندهای طولانی سیاست‌گذاری دارد؛ به عنوان یک مکانیسم نشان‌دهنده فرآیندهای سازمانی تصمیم‌گیری، کنترل و (یا ابزار) است. در نهایت، به عنوان یک استراتژی، تلاش‌های بازیگران را برای مدیریت و طراحی نهادها و مکانیسم‌ها به منظور شکل دادن به انتخاب و ترجیحات، نشان می‌دهد (لوی - فاور^{۱۰}، ۲۰۱۲). علاوه بر این، مفهوم «حکمروایی» بیانگر گذار از مدیریت به حکمروایی و تغییر شکل از اشکال سلسله‌مراتبی و نهادینه‌شده دولت است، بدین معنی که حکمروایی مجموع طرق بسیاری از افراد

1 Chaskin & Greenberg

2 Brain

3 McLaren & Agyeman

4 Sirianni

5 Pierre

6 Fischer

7 Rydin

8 Zerah

9 Pardo & Prato

10 Levi-Faur

و مؤسسات، دولتی و خصوصی، جامعه مدنی و مدیریت امور مشترک آن‌ها است. در این راستا، حکمروایی می‌تواند به فعالان و شبکه‌ها (قدرت‌های اساسی، روابط؛ فرآیند، ساختار و کیفیت حکمرانی دلالت داشته باشد (گوپتا، وورست و جافه، ۲۰۱۵). از طرف دیگر، تمرکززدایی مشخصه درونی سیستم حکمروایی است. به طوری که تمرکززدایی می‌تواند به توزیع قدرت در یک سیستم اشاره کند. در اینجا یک سیستم غیرمتمرکز به مجموعه سازمان‌دهی شده از روابط یا وابستگی نامحدود به یک مرکز تأیید شده و یا بدون یک مرکز ثابت اشاره داشته و عملکرد آن وابسته به روابط متقابل و مصالحه اجزا است. در این بین، یکی از عوامل اصلی در تمرکززدایی «ظرفیت حکمروایی» و «ظرفیت و مهارت‌های نهادی» در برنامه‌ریزان محلی برای مدیریت منابع و استفاده از خدمات عمومی است (تان^۲، ۲۰۱۹). به عبارت دیگر، ظرفیت نهادی شامل تعامل بین جنبه‌های طراحی نهادی (به‌عنوان مثال، ورودی قانونی مربوط به وضعیت نهادها) و ظرفیت نهادی (به‌عنوان مثال، ابعاد توانمندسازی آن‌ها برای حفظ انسجام اجتماعی و ایجاد اقدام جمعی) است و مکانیسم کلیدی در تقویت ظرفیت نهادی در گرو تلاش‌های بازیگران و سازمان‌ها برای منابع جدید و مشروعیت نهادی و اثربخشی آن‌ها است (گوالینی^۳، ۲۰۰۷). علاوه بر این، ارتباطات بین افراد - شبکه‌های اجتماعی، همکاری متقابل و قابل اعتماد بودن از دیگر عوامل مؤثر در حکمروایی شهری است که این تعریف در مفهوم «سرمایه اجتماعی» بیان می‌شود. به عبارت دیگر، سرمایه اجتماعی به‌عنوان ارتباط فعال در میان مردم؛ اعتماد، درک متقابل و رفتارهایی که اعضای شبکه‌های انسانی و جوامع را متصل می‌کنند و اقدامات تعاونی را ممکن می‌سازد. در این راستا، کریستیا گروتارت^۴ اظهار داشت که سرمایه اجتماعی در جامعه شامل نهادها، روابط و نگرش‌هایی است که تعاملات را در میان مردم فراهم کرده و به توسعه اقتصادی و اجتماعی منجر می‌شود (حمدان، یوسف و مرزوخی^۵، ۲۰۱۴).

از طرف دیگر دنیای ما بیش از دو دهه در فرآیند تحول ساختاری بوده است. جامعه ما حول جریان‌ها ساخته شده است: جریان سرمایه، جریان اطلاعات، جریان فناوری، جریان‌های تعامل سازمانی، جریان تصاویر، صداها و نمادها (کاستلز^۶، ۲۰۱۰). این فرآیند چندبعدی بوده اما با ظهور الگوهای فناوری جدید بر پایه فناوری اطلاعات و ارتباطات که در دهه ۱۹۷۰ شکل گرفت، به‌طور ناموزون در سراسر جهان پراکنده شده است. باین‌حال فناوری شرط لازم و کافی برای ظهور شکل جدید سازمان اجتماعی مبتنی بر شبکه‌سازی نیست. اغلب جامعه نوظهور به‌عنوان جامعه اطلاعاتی^۷ و جامعه دانش^۸ شناخته می‌شود. در این بین شبکه‌ها در طول تاریخ دارای یک مزیت بزرگ در برابر سایر اشکال سازمان اجتماعی بودند. آن‌ها سازگارترین و انعطاف‌پذیرترین اشکال سازمانی هستند، بنابراین به دنبال مسیر بسیار مؤثر تکاملی تمهیدات اجتماعی بشر هستند (کاستلز و کاردوسو^۹، ۲۰۰۵). این شبکه نوع خاصی از شبکه قدرت است که در حال تغییر روش درک، سازمان‌دهی، مدیریت، تولید و مصرف بوده و عملاً همه ابعاد زندگی اجتماعی را در برمی‌گیرد. تعامل بین انقلاب در فناوری اطلاعات، فرآیند جهانی‌سازی و ظهور شبکه به‌عنوان غالب سازمان اجتماعی، ساختار اجتماعی جدیدی را تحت عنوان «جامعه شبکه‌ای»^{۱۰} تشکیل می‌دهد (کاستلز^{۱۱}، ۲۰۰۲). در این راستا، کاستلز تأیید می‌کند که ساختار اجتماعی جامعه جدید، باز و غیرمتمرکز است. از این‌رو سلسله‌مراتب و بوروکراسی کاهش‌یافته و مشارکت نیز افزایش می‌یابد (آلبرشتس و ماندلباوم^{۱۲}، ۲۰۰۷). علاوه بر این، ارتباطات بین افراد - شبکه‌های اجتماعی، همکاری متقابل و قابل اعتماد بودن از دیگر عوامل مؤثر در مفهوم شبکه نیز همچون حکمروایی شهری است که این تعریف در مفهوم سرمایه اجتماعی بیان می‌شود. به عبارت دیگر، سرمایه اجتماعی به‌عنوان ارتباط فعال در میان مردم؛ اعتماد، درک متقابل و رفتارهایی که اعضای شبکه‌های انسانی و جوامع را متصل می‌کنند و اقدامات تعاونی را ممکن می‌سازد، مطرح می‌گردد. در این راستا، کریستیا گروتارت اظهار داشت که سرمایه اجتماعی در جامعه شامل نهادها، روابط و نگرش‌هایی است که تعاملات را در میان مردم فراهم

1 Gupta, Verrest & Jaffe

2 Tan

3 Gualini

4 Grootaert, C

5 Hamdan, Yusof & Marzukhi

6 Castells,

7 Information Society

8 Knowledge Society

9 Castells & Cardoso

10 Network Society

11 Castells

12 Albrechts & Mandelbaum

کرده و به توسعه اقتصادی و اجتماعی منجر می‌شود (حمدان و دیگران، ۲۰۱۴). به عبارت دیگر، مفهوم شبکه با مفاهیمی از جمله، حکمروایی؛ قدرت؛ ظرفیت و سرمایه اجتماعی مرتبط است (گالنت و رابینسون^۱، ۲۰۱۴). از طرف دیگر، جامعه شبکه‌ای به سیستمی اشاره می‌کند که مبتنی بر «گفتمان» و «گفتمان مشارکتی» است. به طوری که گفتمان بر جایگزینی تعامل و ارتباط مؤثر بر سلطه اشاره دارد (دوول و شاپ^۲، ۲۰۲۰). به عبارت دیگر، گفتمان فرآیندی است که از طریق آن صدای اعضای جامعه و سایر ذینفعان مربوطه در فرآیندهای تصمیم‌گیری شنیده می‌شود. همچنین، گفتمان به طور ذاتی با ایجاد رابطه و توسعه درک متقابل از طریق تبادل و همکاری باعث درهم‌تنیدگی دیدگاه‌ها، ایده‌ها، اطلاعات و ارزش‌ها می‌گردد (مرسر-مپستون، ریفکین، لوئیس و موفات^۳، ۲۰۱۹). در این راستا، دولت‌های محلی سیستم‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و پراکندگی فضایی آن را مبتنی بر اهداف هنجاری و اجتماعی از جمله شفافیت، پاسخگویی، شهروندمداری؛ در جهت افزایش کارایی و تحقق اهداف استراتژیک خود، توسعه می‌دهند. لذا افزایش هوشمندسازی جامعه، نقش مدیریت دانش و مشارکت شهروندی را در مدیریت شهری تغییر داده است (گوپتا، پففر، راس-تونن و ووررست^۴، ۲۰۱۵).

اما از سویی دیگر، در کشورهای درحال توسعه، رشد سریع شهرها در سی سال گذشته بدون حکمروایی و برنامه‌ریزی مناسب و تحت تأثیر برنامه‌ریزی متمرکز و بالا به پایین، روند سریع قطبش اجتماعی-فضایی را تسهیل کرده است، بدین معنی که افزایش و رشد سریع شهرنشینی آثار و نتایجی را اغلب به معنی کمبود در رفع نیازها را در پی داشته است. اساساً فرآیندهای سیاسی و حکمروایی برای تحول و ایجاد چارچوب‌های مؤثر در جهت مدیریت سیستم‌های پیچیده به زمان بیشتری نیاز دارند (اوکاتان و سورنسن^۵، ۲۰۱۱). همچنین، کشورهای درحال توسعه با چالش‌های عظیمی از جمله عدم ظرفیت حکمروایی و دسترسی به اطلاعات روبرو هستند تا بتوانند زیرساخت‌ها را توسعه دهند؛ نوآور و متحول شوند؛ سرمایه‌گذاری بیشتری را جذب کنند؛ پایدار شوند و کیفیت زندگی را برای شهروندان خود بهبود ببخشند. و در راس فشارهای تحولات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و اطلاعاتی و فناوری قرار دارند، اما اکثر آن‌ها به طور فزاینده‌ای با شهرنشینی فقر و نابرابری، کیفیت نامناسب زندگی مشخص می‌شوند. دستیابی به نتایج مطلوب توسعه پایدار در مناطق شهری این نوع شهرها یک عمل ظریف است که نیاز به یک رویکرد چندبخشی، متقابل و تعاملی دارد (داهیا و داس^۶، ۲۰۲۰). بر همین مبنا، در این مقاله سعی شده است تا با پرداختن به جامعه شبکه‌ای، جایگاه آن را در برنامه‌ریزی شهری با تأکید بر حکمروایی شهری مورد تبیین واقع شود. سؤال‌های این تحقیق عبارت‌اند از:

۱. مفهوم جامعه شبکه‌ای چیست؟

۲. جایگاه جامعه شبکه‌ای در برنامه‌ریزی شهری با تأکید بر حکمروایی شهری چیست؟

مبانی نظری

جامعه شبکه‌ای

ما حقیقتاً در دوره‌ای از تحولات تاریخی زندگی می‌کنیم. در تجزیه و تحلیل مانوئل کاستلز، این فرآیند شامل تعامل سه ویژگی است. اولین ویژگی، انقلاب در فناوری اطلاعات است که از دهه ۱۹۷۰ آغاز شد و سپس در سراسر جهان گسترش یافت. دوم، فرآیند جهانی‌سازی است که نه تنها صرفاً اقتصادی نبوده بلکه در جهانی‌سازی رسانه‌ها و همچنین جهانی‌سازی فرهنگی و سیاسی نیز صورت گرفته است. و ویژگی سوم ظهور شکل جدیدی از سازمان است که کاستلز آن را شبکه‌سازی می‌نامد. این شبکه نوع خاصی از شبکه قدرت است که از طریق فناوری اطلاعات عمل می‌کند. این شبکه قدرت در حال تغییر روش درک، سازمان‌دهی، مدیریت، تولید و مصرف بوده و عملاً همه ابعاد زندگی اجتماعی را در برمی‌گیرد. تعامل بین انقلاب در فناوری اطلاعات، فرآیند جهانی‌سازی و ظهور شبکه به عنوان غالب اجتماعی سازمان، ساختار اجتماعی جدیدی را تحت عنوان «جامعه شبکه‌ای» تشکیل می‌دهد (کاستلز، ۲۰۰۲).

¹ Gallent & Robinson

² Dool & Schaap

³ Mercer-Mapstone, Rifkin, Louis & Moffat

⁴ Gupta, Pfeffer, Ros-Tonen & Verrest

⁵ Okata & Sorensen

⁶ Dahiya & Das

به‌عبارت‌دیگر واقعیت این نیست که جهان در حال تبدیل‌شدن به یک دهکده است؛ بلکه به معنای تحول تکاملی در امتداد محورهای فضا و زمان است که با انقلاب ارتباطات قرن ۱۹ حادث گردید (وان^۱، ۲۰۲۰). در این راستا دو مفهوم «جامعه اطلاعاتی» و «جامعه شبکه‌ای» مطرح می‌شود. در یک جامعه اطلاعاتی شدت اطلاعات همه فعالیت‌ها به حدی زیاد می‌شود که منجر به موارد ذیل می‌گردد:

۱. سازمانی از اجتماع مبتنی بر علم، عقلانیت و انعطاف‌پذیری؛
 ۲. اقتصادی با تمام ارزش‌ها و بخش‌ها، حتی بخش‌های کشاورزی و صنعتی که به‌طور فزاینده‌ای با تولید اطلاعات مشخص می‌شود؛

۳. بازار کار با اکثر کارکردها به‌طور عمده و کاملاً مبتنی بر وظایف پردازش اطلاعات که نیاز به دانش و آموزش عالی دارد) از این رو اصطلاح جامعه دانش^۲ به‌عنوان جایگزین تعریف می‌شود؛

۴. فرهنگی تحت سلطه رسانه‌ها و محصولات اطلاعاتی با علائم، نمادها و معانی آن‌ها؛
 در این راستا کاستلز (۱۹۹۶) ادعا می‌کند که اطلاعات به منبع مستقل بهره‌وری و قدرت تبدیل‌شده‌اند. علاوه بر این، مفهوم جامعه شبکه‌ای نیز بر شکل و سازمان‌دهی تبادل و پردازش اطلاعات تأکید دارد. بنابراین جامعه شبکه‌ای را می‌توان به‌عنوان شکل گبری اجتماعی با زیرساخت‌های شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ای تعریف کرد که امکان سازمان‌دهی آن در تمام سطوح (فردی، گروهی، سازمانی و اجتماعی) فراهم می‌آورد. همچنین این شبکه‌ها به‌طور فزاینده‌ای کلیه واحدها یا بخش‌ها (افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها) را به هم پیوند می‌دهد (وان، ۲۰۲۰). همچنین، شبکه‌ها خودسازمان‌دهی هستند. عضوی از شبکه -چه به‌عنوان یک فرد، سازمان غیرانتفاعی، کسب‌وکار، یا دولت- داوطلبانه است و هر عضو بر مبنای ظرفیت و مزایای پیش‌بینی‌شده به شبکه کمک می‌کند. در این راستا، آنچه ارزش دارد همکاری و تعامل، باز بودن، سازگاری و فزونی خلاقیت است که شبکه را قادر می‌سازد تا نوآور باشد و بدون در نظر گرفتن نوسانات در عضویت و تغییرات در علائق، عملکرد داشته باشد (باوریگارد^۳، ۲۰۰۷).

به نظر می‌رسد که استفاده پارکر از مفاهیم شبکه، شبکه را به‌عنوان وسیله اکتشافی به کار می‌برد. در بیشتر مواقع، شبکه‌ها به‌عنوان یک اصول‌شناسی برای روابط غیررسمی به کار می‌روند. ساختار اجتماعی ارتباطی (شبکه‌ها) نتایج اجتماعی را مانع یا تسهیل می‌کند. باین‌حال، توضیح درباره تعامل بازیگر و ساختار روابط بازیگران، نادیده گرفته می‌شود. اما ادعاهای اساسی مربوط به شبکه به گفته پارکر بیانگر این است که شبکه‌ها «کارا» بوده و شامل «توافق‌نامه مذاکره و گفت‌وگو» هستند. این ادعای اخیر دلالت بر درجه‌ای از نهادینه شدن یک ساختار رسمی دارد. همچنین این فرض وجود دارد که شبکه‌ها منجر به «عدم تمرکز قدرت» می‌شوند (کریستوپولوس^۴، ۲۰۰۸). به‌عبارت‌دیگر، بازیگران در جامعه شبکه‌ای نه‌تنها تحت فرماندهی و اطاعت قرار نمی‌گیرند؛ خریدوفروش نمی‌کنند، بلکه مبتنی بر تبادل است و آنچه تبادل می‌کنند، اطلاعات؛ حمایت و اعتماد است (لاو^۵، ۲۰۰۷).
 به‌عبارت‌دیگر، شبکه‌ها به مفهوم کلیدی تبدیل‌شده است که اغلب در دنیای سیاست‌گذاری و مدیریت دولتی و همچنین در جامعه علمی تجزیه‌وتحلیل و ارزیابی فرآیندهای سیاست و نتایج آن‌ها به کار گرفته می‌شوند (سندستروم و کارلسون^۶، ۲۰۰۸). به‌طوری‌که سیاست در جامعه شبکه‌ای با جستجوی «حکومت چند سطحی» یا «گفتمان‌های سیاست» مشخص می‌شود. که این بازسازی را می‌توان در تمام سطوح در حوزه سیاست بین‌الملل، در مرزهای دولت ملی، منطقه‌ای و محلی مشاهده کرد (هاردین، پتمن، وینگست و الکین^۷، ۲۰۰۳). لذا می‌توان اذعان داشت در زمینه ظهور جامعه شبکه‌ای، روابط بین سازمانی برای برنامه‌ریزی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. بدین معنی که ما شاهد تغییر از دولت به حکمروایی هستیم که نشان‌دهنده تغییر از اشکال سلسله‌مراتبی و نهادینه‌شده دولت به سمت اشکال کمتر رسمی حکمروایی است که در آن اختیار دولتی راه را برای درک وابستگی متقابل فراهم می‌کند. در این راستا «اعتماد» اهمیت زیادی می‌یابد؛ به‌طوری‌که در دنیایی از افزایش عدم قطعیت و پیچیدگی؛

1 Van

2 Knowledge Society

3 Beaugard

4 Christopoulos

5 Low

6 Sandström & Carlsson

7 Hardin, Pateman, Weingast & Elkin

سلسله‌مراتب مسطح و شیوه‌های مدیریتی مشارکتی، اعتماد به یک مکانیسم مناسب برای کنترل زندگی سازمانی نسبت به قدرت سلسله‌مراتبی یا نظارت مستقیم مطرح می‌گردد (وان آرک و ادلنوس، ۲۰۰۷).

ویژگی‌های جامعه شبکه‌ای

در وهله اول، کاستلز تأیید می‌کند که ساختار اجتماعی جامعه جدید، باز و غیرمتمرکز است. از این رو سلسله‌مراتب و بوروکراسی کاهش یافته و مشارکت نیز افزایش می‌یابد. بسیاری از افراد به‌طور هم‌زمان در چندین شبکه فعال هستند. تحولات در چنین جامعه‌ای منجر به ایجاد یک برنامه‌ریزی خاص و ادبیات مرتبط با سیاست می‌شود. در این ادبیات توجه به پویایی رابطه شبکه‌های سیاسی و پویایی داخلی شبکه‌هایی که ما در آن زندگی می‌کنیم، متمرکز است. چالش‌های این نوع برنامه‌ریزی، پاسخ و تلاش برای فراگیر بودن در رویه‌های دموکراتیک؛ شفافیت در معاملات دولت؛ پاسخگویی دولت و برنامه‌ریزان در مقابل شهروندان؛ شنیدن حق شهروندان و داشتن خلاقیت؛ مشارکت در مقیاس‌ها و سطوح مختلف و کاهش یا از بین بردن ساختارهای نابرابر قدرت بین گروه‌های اجتماعی و طبقات است. این تغییر، شنیدن صدای شهروندان متنوع را ترغیب می‌کند و منابع را به سمت نیازهای اساسی هدایت می‌کند تا اینکه سود شخصی را محدود کند. این نوع رویکرد از مشارکت عمومی برای ارائه فرصت‌های سیاسی واقعی استفاده می‌کند.

دومین ویژگی جامعه شبکه‌ای این است که فعالیت‌ها بیشتر و آزادتر انجام می‌گیرد. همچنین ابزار جدید در فناوری اطلاعات و ارتباطات تعامل بدون تماس چهره به چهره را امکان‌پذیر می‌سازد که منجر می‌شود موانع مکانی کمتر مورد توجه قرار گیرد. همچنین فرآیندها و تعاملات به‌خودی‌خود محدودتر از مرزهای سخت‌گیرانه اداری یک واحد اداری نیستند و نیز برنامه‌ریزان برای دوره طولانی با مرزهای شهرها و مناطق تلاش کرده‌اند. مرزهای اداری نمی‌تواند روابط پیچیده یک بازار مسکن؛ بازار کار و پیوندهای حمل‌ونقل را به دست آورند. الگوبرداری اجتماعی و مکانی فیزیکی شهرها در تعامل با متن- به معنای وسیع‌ترین آن- ناشی از وجود چنین شبکه روابط است که هر کدام دارای ابعاد فضا و زمان خاص خود هستند.

سومین ویژگی مهم مجازی‌سازی^۲ است. بدین معنی که فضای فیزیکی به تدریج با فضای تعامل و بدون مبنای مادی جایگزین می‌شود: فضای مجازی، رسانه‌های جمعی، بهره‌گیری از فناوری فناوری اطلاعات و ارتباطات، بازارهای مالی مجازی. این به شبکه اجازه می‌دهد تا اقدامات خود را به‌طور فزاینده بهتر و با مسافت‌های فزاینده‌تر، هماهنگ کند و نیز این فرصت را فراهم می‌کند تا کالا را از طریق یک زنجیره پیچیده لجستیک تحویل دهد و پرداخت بدون نقص از طریق شعب مؤسسات مالی صورت گیرد که مبلغ مناسب را از طریق انواع سیستم‌های مخابراتی با حق مناسب انتقال دهد (آلبرشتس و ماندلباوم، ۲۰۰۷). به‌طور کلی جامعه شبکه‌ای به‌عنوان جامعه‌ای به تصویر کشیده شده است که در آن ساختار اجتماعی باز و غیرمتمرکز است و افراد و سازمان‌ها به‌طور هم‌زمان در چندین شبکه درگیر هستند؛ فعالیت‌ها بدون موانع فضایی هستند؛ و فضاهای فیزیکی جای خود را به فضاهای مجازی می‌دهند (گورستاین^۳، ۲۰۱۳). در این راستا، در ادبیات ویژگی‌های مختلف شبکه این چنین توصیف شده است: شبکه‌ها مسئله-محور؛ خود-سازمان یافته^۴؛ پویا و مشارکت داوطلبانه است. همچنین محققان پیش‌شرط‌های مختلفی را برای یک شبکه موفق اشاره نموده‌اند. از جمله: بیش شبکه؛ زمان و منابع؛ حمایت بیرونی؛ انگیزه؛ ارتباطات؛ اعتماد؛ روابط برابر؛ اهداف واضح و روشن و معیارهای کارایی (خدابنده‌لو^۵، ۲۰۱۴). به عبارت دیگر، می‌توان این‌گونه استدلال کرد که امروزه ثروت، قدرت و دانش تا حد زیادی وابسته به توانایی سازمان‌دهی جامعه برای به دست آوردن منافع سیستم فناوری جدید و «ساختار اجتماعی» ناشی از تعامل بین پارادایم فناوری جدید و سازمان اجتماعی است (لیپکین^۶، ۲۰۱۶). به عبارت دیگر، سیستم‌های شبکه‌ای درک عمیق‌تری از همگرایی احتمالی بین منطق توزیعی شبکه‌ها و منطق خود-حکمرانی پایین به بالا را امکان‌پذیر می‌سازد (آرایا^۷، ۲۰۱۵).

1 Van Ark & Edelenbos

2 Virtualization

3 Gurstein

4 self-organized

5 Khodabandehloo

6 Lipkin

7 Araya

جدول ۱

جامعه توده‌ای و جامعه شبکه‌ای

جامعه شبکه‌ای	جامعه توده‌ای ^۱	مشخصات
افراد (متصل شده از طریق شبکه)	جمع‌ها (گروه‌ها، سازمان‌ها و اجتماعات)	اجزای اصلی
ناهمگن	همگن	ماهیت اجزاء
گسترش و کاهش یافته	گسترش یافته	مقیاس
جهانی - محلی	محلی	محدوده
در میان اجزای زیاد	در حصار اجزای زیاد	اتصال و اتصال‌پذیری
پایین	بالا	تراکم
پایین (چندمرکزی)	بالا (تعداد مراکز کم)	تمرکز
مجازی و متنوع	فیزیکی و واحد	نوع اجتماع
اینفوکرسی ^۲ و متمایز افقی	بوروکراسی و یکپارچگی از بالا	نوع سازمان
کوچک با تنوع روابط خانوادگی	بزرگ با خانواده گسترده	نوع خانواده
به‌طور روزافزون رسانه‌ای	چهره به چهره	نوع اصلی ارتباط
رسانه‌های تعاملی	رسانه‌های پخش جمعی	نوع رسانه

برگرفته از: (وان، ۲۰۲۰).

سیاست‌گذاری و سیاست‌ها در جامعه شبکه‌ای

سیاست‌گذاری‌های مشخصی در زمینه سیاست‌گذاری و سیاست در عرصه جامعه شبکه‌ای را در ۵ مورد به شرح ذیل قابل تمییز است:

۱. فضاهای سیاسی جدید: در مفهوم کلاسیک مدرنیسم نهادهای سیاسی از سیستم مفهومی «ماتروشکا»^۳ ضمنی پیروی می‌کردند. بدین معنی که دولت‌ها متصور می‌شدند که به یکدیگر متصل هستند (محلی به منطقه‌ای، به ملی و بین‌المللی) و فضای سیاسی به این سیستم متقارن می‌شد. سیاست در جامعه شبکه‌ای با جست‌وجوی حکمروایی چند سطحی^۴، رژیم‌ها^۵ یا گفتمان‌های سیاست بین‌المللی^۶ مشخص می‌شود. این باز ساخت اقدامات سیاسی را می‌توان در تمام سطوح حکمروایی مشاهده کرد از جمله: سیاست‌های بین‌المللی، مرزهای دولت-ملت، منطقه‌ای و محلی. سیاست در فضاهای سیاسی جدید فقط مربوط به محتوا نیست بلکه ناگزیر شامل قوانین بازی و پویایی اعتبار نیز است.

۲. سیاست و سیاست‌گذاری در شرایط عدم اطمینان اساسی: جامعه شبکه‌ای شکل خاصی از پیچیدگی‌های سیاست و سیاست-گذاری را تشکیل می‌دهد. بدین معنی که شکست‌های دولت مدرن، آگاهی گسترده‌ای از همه‌گیر بودن عواقب و ناکارآمدی آشکار برنامه‌ریزی عظیم در مقیاس بزرگ و نیز محدودیت‌های سلسله‌مراتبی و متمرکز به‌عنوان شیوه غالب حل مشکلات جمعی، ایجاد کرده است. این آگاهی اجتماعی جدید، اکنون مجموعه‌ای از عدم اطمینان در مورد طرح‌ها را نمایان می‌سازد. به همین دلیل سیاست‌گذاران نیز ملزم به تجدیدنظر در نحوه برخورد با عدم قطعیت‌های اجتماعی هستند.

۳. افزایش اهمیت «تفاوت» برای درک ما از سیاست: جوامع مدرن از نظر فرهنگی پیچیده‌تر شده‌اند لذا حل مشکلات عمومی در حال حاضر ما را ملزم می‌کند تا با مجموعه‌ای از گروه‌ها با خصوصیات متفاوت برخورد کنیم. معنای اصلی تفاوت به‌خوبی درک شده است، اما هنوز پیامدهای آن برای شیوه‌های انجام سیاست‌گذاری و سیاست، نیاز به هدایت و مدیریت بیشتری دارد.

۴. اقدام به آگاهی از وابستگی متقابل: چهارمین ویژگی سیاست‌گذاری در جامعه شبکه‌ای، افزایش آگاهی از وابستگی متقابل است. بدین معنی که اگر شرط «تفاوت» ماهیت روند سیاست‌گذاری را تغییر دهد، «وابستگی متقابل» به غلبه بر این موانع گفتمان اشاره می‌کند. اگر گروه‌ها تشخیص دهند که آن‌ها به یکدیگر وابسته بوده- خواه به این دلیل که آن‌ها دارای فضای فیزیکی یکسانی هستند- خواه به‌به این دلیل که با مشکلات اجتماعی یا محیطی یکسانی روبرو هستند- آن‌ها می‌دانند که بدون همکاری

1 Mass Society

2 Infocracy

3 Matroschka

4 Multilevel Governance

5 Regimes

6 Transnational Policy Discourses

نمی‌توانند مشکلات اصلی را حل کنند. به نظر می‌رسد این آگاهی نشان می‌دهد که ماهیت سیاست‌های جدید ممکن است یک فرآیند اساسی‌تر برای بحث و گفتگوی مشترک باشد تا صرفاً چانه‌زنی مبتنی بر منافع.

۵. سیاست‌گذاری و پویایی اعتماد و هویت: سیاست و سیاست‌گذاری فقط به معنای یافتن راه‌حل برای حل مشکلات نیست. بلکه در مورد قالب‌های مختلفی است که اعتماد بین بازیگران وابسته به یکدیگر را ایجاد می‌کند. بدین معنی که مفهوم جامعه شبکه‌ای به ما کمک می‌کند تا ضرورت و اهمیت پرداختن به موضوعاتی چون «اعتماد»، «وابستگی متقابل» و «ظرفیت نهادی» را درک کنیم. لذا باید اقدامات سیاسی جدیدی را ایجاد نماییم، در این راستا اعتماد به‌عنوان عامل کلیدی مطرح می‌شود. اهمیت این درک جدید از روند، طیف وسیعی از اقدامات تعاملی، ایجاد اجماع و گفت‌وگو را که در چارچوب جامعه شبکه‌ای پدیدار شده است، روشن می‌سازد (هاردین و همکاران، ۲۰۰۳).

حکروایی شهری

امروزه این امر روشن است که دولت دیگر نمایانگر تنها «منبع قدرت و اقتدار» در جامعه جهانی و معاصر نیست و قدرت به‌طور گسترده‌ای با طیف وسیعی از بازیگران جامعه مدنی به اشتراک گذاشته شده است. اکنون به نظر می‌رسد که سیاست‌گذاری از طریق شبکه‌های بازیگرانی که نسبتاً پایدار بوده اما از لحاظ عملی مستقل هستند، در حال حل مسئله مشترک است. این بازیگران شامل دولت، سازمان‌های مردم‌نهاد، تجارت، مشاوران و جامعه مدنی است. هم‌چنین این بحث وجود دارد که انواع فضاها در حال ایجاد (دعوت یا مذاکره) هستند و دانش و اطلاعات در راستای فرآیندهای تصمیم‌گیری (از متخصصان گرفته تا جامعه مدنی) ساخته می‌شود. این تغییرات حاکی از آن است که دولت‌ها از تصمیم‌گیری بوروکراتیک به سمت فرآیندهای تصمیم‌گیری استراتژیک مبتنی بر دانش حرکت می‌کنند (باود، ففر، سایدن‌استیرکر و اسکات، ۲۰۱۱). در این راستا، «حکروایی» به‌عنوان مفهومی برای درک پویایی‌های جدید، به‌ویژه اشکال غیر سلسله‌مراتبی مانند ترتیبات شبکه‌ای که در آن مرزهای بین بخش‌های دولتی و خصوصی درهم‌تنیده شده است، پدیدار شد. این ترتیبات غالباً با تعاملات پیچیده چند کنشگر در دولت، بازار و جامعه مدنی مشخص شده و در سطوح مختلف رخ می‌دهند (لانگ، درینسن، ساور، برنمن و بورگر، ۲۰۱۳). عبارت Le Gal'es (۲۰۰۵) از دولت‌شهر تا حکروایی شهری، چارچوبی از اقدام عمومی را نشان می‌دهد که در آن افزایش و تکثیر بازیگران تغییر رویکرد بوروکراسی از بالا به پایین را به شیوه‌های گفت‌وگو، همکاری و تعاون نمایان می‌سازد (زراح، ۲۰۰۹). بر اساس بحث نظری پیرامون تغییر دولت به حکروایی شواهد در حال رشد وجود دارد که نشان می‌دهد مقامات محلی از یک اعمال سلسله‌مراتبی و بوروکراسی قدرت به شیوه‌ای انسانی‌تر منجر به صور جدیدی از نهادها و شیوه‌های رفتاری رهبری می‌شود (هاس، هینلت و استوارت، ۲۰۰۵). به‌عبارت‌دیگر، این امر باعث تغییر اساسی از دولت به حکروایی می‌شود، به‌این ترتیب اولی به‌صورت عمودی، تک‌محوری و یک‌طرفه هدایت می‌شود و دومی افقی، چندمرکزی و چندجانبه شناخته می‌شود (هندریکس، ۲۰۱۴). به‌عبارت‌دیگر، مفهوم دولت شامل نهادهای رسمی است که بر اساس انحصار قدرت در یک سرزمین مشخص اقدام به اجرای حکومت می‌کند؛ درحالی‌که حکروایی مجموعه روش‌های مختلفی است که افراد، نهادها، بخش دولتی و خصوصی مصالح مشترک خود را مدیریت می‌کند. به‌عبارت‌دیگر حکروایی به یک مفهوم مهم در مباحث مربوط به سیاست‌گذاری مبدل شده است و نیز به‌عنوان یک ابزار تحلیلی و هنجاری ظهور کرده است. حکروایی می‌تواند به کنشگران و شبکه‌ها (قدرت‌های اساسی و روابط آن)، فرآیند، معماری و ساختار حکومت (هنجارها و قوانین رسمی و غیررسمی) و کیفیت حکروایی (شامل عناصری از قبیل مشروعیت قانون، عدالت و اثربخشی و ...) اشاره کند (گوپتا، وورست و جافه، ۲۰۱۵).

تعریف رودز^۵ (۱۹۹۶) در به‌کارگیری مفهوم معاصر از حکروایی به‌عنوان شبکه، برجسته شده است. بر این اساس حکروایی عبارت است از خود-سازمان‌دهی و شبکه‌های بین‌سازمانی که مکمل بازارها و سلسله‌مراتب بوده و به‌عنوان ساختارهای حاکم در تخصیص و توزیع مقتدرانه منابع و هماهنگی است (تان، ۲۰۱۹). به‌عبارت‌دیگر، حکروایی تأکید زیادی بر نحوه تعامل سازمان‌های مختلف به‌منظور دستیابی به سطح بالاتری از نتایج موردنظر شهروندان و ذینفعان دارد، به‌طوری‌که حکروایی به‌عنوان یک «نتیجه

1 Baud, Pfeffer, Sydenstricker & Scott

2 Lange, Driessen, Sauer, Bornemann & Burger

3 Haus, Heinelt & Stewart

4 Hendriks

5 Row Rhods

مشترک» یا نتیجه تعامل و ارتباط متقابل همه فعالان درگیر بیان شده و نمی‌توان این الگو را به نتیجه تولیدشده توسط یک کنشگر یا گروه کنشگران خاص تقلیل داد (لوفلر^۱، ۲۰۱۵).

به‌طور کلی، حکمروایی اشکال جدید تصمیم‌گیری جمعی را توصیف می‌کند که حوزه‌های مختلف (یعنی دولت، بازار و جامعه مدنی) را در برمی‌گیرد و بر اساس شبکه‌های پیچیده‌ای از بازیگران وابسته به بخش‌های عمومی، شبه عمومی، خصوصی، داوطلبانه و اجتماعی است. بدین معنی که مجموعه‌ای جدید و متمایز از روابط ایجاد می‌شود که در آن ماهیت مبادله بیشتر با هماهنگی و مذاکره مشخص می‌شود تا فرمان، کنترل، رقابت و قرارداد. همچنین تمرکز بر شبکه‌ها به‌جای سلسله‌مراتب و بازار است. علاوه بر این، در یک سیستم حکمروایی، دولت دیگر به‌عنوان یک موقعیت برتر نسبت به احزاب دیگر تصور نمی‌شود، بلکه به‌عنوان یک موقعیت برابر با آن‌ها شناخته می‌شود (دوول، هندریکس، جنولای و شاپ^۲، ۲۰۱۵). همچنین مفهوم حکمروایی با سیستم پیچیده پیوندهای عمودی و افقی و ایجاد تغییر در تعادل بین نگرانی‌ها با رقابت‌پذیری و انسجام اجتماعی مشخص می‌شود (هاردینگ^۳، ۲۰۰۵) که در این راستا، فرآیندها اهمیت بسیاری دارند (بووارید و لوفلر^۴، ۲۰۱۵).

اما در سطح شهری، مفهوم حکمروایی شهری به محیط اجتماعی - اجتماعی پیچیده‌تر و الگوی انعطاف‌پذیرتر از حکومت شهری سنتی اشاره دارد. به دنبال گفته پیر^۵ (۱۹۹۹)، حکمروایی شهری را می‌توان به‌عنوان فرآیندی هدایت کرد که در ترکیب و هماهنگی منافع عمومی و خصوصی در زمینه‌ای مشخص می‌شود که بر اساس مدل‌های سازمانی مختلف و بر اساس سیستم‌های مختلف ارزش‌ها، هنجارها، باورها، و عملکردها است. به‌علاوه، برای تجزیه و تحلیل حکمروایی شهری، تمرکز بر ظرفیت‌های دامنه ذینفعان درگیر در یک سیستم راهبردی شهری امری ضروری است. از نظر عملی و در سطح شهری این به معنی: (الف) شناسایی تعدادی از ذینفعان شهری و ارزیابی تمایل و ظرفیت آن‌ها برای رسیدگی و حل مشترک مشکلات شهری؛ (ب) بسیج منابع دولتی و غیردولتی به‌منظور انجام وظایف خاص؛ (ج) ایجاد چارچوبی برای اقدامات جمعی؛ و (د) تسهیل، سازمان‌دهی و هماهنگی نهادهای عمومی و میانجیگری بین علایق مختلف، است (بووارید و لوفلر^۶، ۲۰۱۵). به‌عبارت‌دیگر، حکمروایی یا شبکه‌های سیاست‌گذاری، برگرفته از کار مارش و رودز (۱۹۹۲)، منجر به «سیاست‌گذاری و اجرای عمومی از طریق شبکه‌ای از روابط بین دولت، تجارت و بازیگران جامعه مدنی» می‌شود (اسکلچر، سالیوان و جفارس^۷، ۲۰۱۳). اکنون به نظر می‌رسد که سیاست‌گذاری از طریق شبکه‌های نسبتاً پایدار و مستقل از لحاظ عملی، در حال حل مسئله مشترک است. این بازیگران شامل دولت، سازمان‌های مردم‌نهاد، تجارت، مشاوران و جامعه مدنی است. همچنین این بحث وجود دارد که انواع فضاها در حال ایجاد (دعوت یا مذاکره) هستند و دانش و اطلاعات در راستای فرآیندهای تصمیم‌گیری (از متخصصان گرفته تا جامعه مدنی) ساخته می‌شود. این تغییرات حاکی از آن است که دولت‌ها از تصمیم‌گیری بوروکراتیک به سمت فرآیندهای تصمیم‌گیری استراتژیک مبتنی بر دانش حرکت می‌کنند (باود و همکاران، ۲۰۱۱). در این راستا، سه حوزه مهم از روش‌ها و ابزار حکمروایی شهری را می‌توان اشاره کرد: (الف) مشارکت به یکی از اجزای اصلی توسعه شهری فراگیر تبدیل شده است. این فقط برای اطلاع دادن به بازیگران نیست، بلکه تشویق به مشارکت فعال بازیگران است؛ (ب) مدل‌های نوآوری و رویکردهای علمی - به‌عنوان رویکردهای نظری - نهادی که بیانگر ضرورت و اهمیت دانش، منابع و پتانسیل‌های محلی با وجود گرایش‌های جهانی‌سازی همچنان مزیت‌های رقابتی برای شرکت‌ها، مناطق یا شهرها هستند؛ (ج) تقویت خود-سازمان‌دهی و خود-مدیریتی، انعطاف‌پذیری در فرآیندهای برنامه‌ریزی با ترکیب عناصر رسمی و غیررسمی مستلزم تغییر پارادایم و درک (خود) تغییر یافته از برنامه‌ریزی (هایندل‌مایر^۸، ۲۰۱۶). بنابراین، حکمروایی شهری می‌تواند به‌عنوان برنامه هنجاری جامعه شبکه‌ای تصور شود؛ یعنی چشم‌انداز و تلقی مدیریت حاکم بر شبکه، تصویر آن از اهداف عمومی، شهروندان، هویت، مصالحه و میانجی‌گری (بنگ و اسمارک^۸، ۲۰۰۹) به‌عبارت‌دیگر، اگرچه شبکه‌ها طیفی از تعاملات بین

1 Löffler

2 Dool, Hendriks, Gianoli & Schaap

3 Harding

4 Bovaird & Löffler

5 Pierre

6 Skelcher, Sullivan & Jeffares

7 Haindlmaier

8 Bang & Esmark

شرکت کنندگان را شامل می‌شوند، تمرکز بر حکمروایی شامل استفاده از نهادها و ساختارهای قدرت و همکاری برای تخصیص منابع و هماهنگی و کنترل اقدامات مشترک در سراسر شبکه به‌عنوان یک کل است (پروان و کنیس، ۲۰۰۸).

جدول ۲

ویژگی‌های حکمروایی شهری

عناصر	توضیح
مشارکت ^۲	همه ذینفعان و بازیگران ذی‌ربط می‌توانند در تصمیم‌گیری شرکت کنند.
مسئولیت‌پذیری ^۳	کلیه تصمیمات مبتنی بر دلایل خاص است و تصمیم‌گیرندگان می‌توانند پاسخگو باشند. شامل مسئولیت‌پذیری در مورد انتخاب کنندگان، شهروندان، سرمایه‌گذاران و مصرف‌کنندگان است.
شفافیت ^۴	همه تصمیمات، استدلال‌ها و نتایج اساسی در دسترس همه است.
برابری ^۵	عدالت در تصمیم‌گیری به فرایندها و رویه‌ها اشاره دارد؛ عدالت حقیقی به عادلانه بودن نتایج اشاره دارد.
کارایی ^۶	با بهینه‌سازی ورودی‌ها، با استفاده از کمترین منابع موردنیاز در تصمیم‌گیری و اجرای، نتایج را تولید می‌کند.
اثربخشی ^۷	حکمروایی مؤثر به اهداف خود دست می‌یابد.
پاسخ‌گویی ^۸	دولت به سرعت به تغییر شرایط (از جمله چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی) واکنش نشان می‌دهد.
حاکمیت قانون ^۹	حاکمیت رویه‌ای قانون بر قدرت خودسرانه و برابری قبل از قانون بر همه تأکید دارد. قابل پیش‌بینی، واضح، پایدار و متداوم است. حاکمیت اساسی قانون همچنین به موضوعات عدالت تأکید دارد.

برگرفته از: (گوپتا و همکاران، ۲۰۱۵).

از طرف دیگر، تمرکززدایی مشخصه درونی سیستم حکمروایی شهری و جامعه شبکه‌ای است. تمرکززدایی به سیاست‌های اشاره می‌کند که تصمیم‌گیری از پایین به بالا را امکان‌پذیر می‌سازد. به عبارت دیگر، در یک سیستم غیرمتمرکز، هیچ‌یک از سطوح در سلسله‌مراتب نمی‌تواند ادعا کند که مناسب‌ترین سطح برای اتخاذ تصمیمات عمومی است (پال^{۱۰}، ۲۰۰۸). به عبارت دیگر، تمرکززدایی به معنای انتشار قدرت و تفویض اختیارات به سطوح محلی و انطباق بیشتر تصمیم‌گیری‌ها و پاسخگویی بیشتر به نیازهای شهروندان است (پالت^{۱۱}، ۲۰۱۶). علاوه بر این، تمرکززدایی شکل‌گیری سطح انعطاف‌پذیر و خود-سازمان‌دهی که در عصر جهانی‌شدن ضروری بوده و مستلزم واکنش‌های سریع است، را امکان‌پذیر می‌سازد. در این بین، اگر سطح محلی برای رسیدگی به این مشکلات مناسب نباشد، این امر می‌تواند منجر به ناکارآمدی و عدم پاسخگویی و سوءاستفاده از قدرت باشد (خان^{۱۲}، ۲۰۱۷). در این راستا، توجه بر ظرفیت حکمروایی و ظرفیت‌سازی حائز اهمیت است.

تعاریف ظرفیت و ظرفیت‌سازی بین رشته‌ها تفاوت دارند. پژوهشگران در برنامه‌ریزی شهری و جامعه‌شناسی، ظرفیت را به‌عنوان قدرت فرد، سازمان، شبکه و یا جامعه برای رسیدن به یک کار یا هدف و ایجاد ظرفیت به‌عنوان افزایش قدرت تعریف می‌کنند. در این راستا، هسکین^{۱۳} و مک لالین^{۱۴} در مطالعات خود در زمینه ظرفیت‌سازی نه شاخص را معرفی می‌کنند. رهبری مولد؛ ساختارهای جامعه؛ نقش پشتیبانی‌های خارجی؛ دسترسی به منابع؛ بسیج منابع؛ مهارت، دانش و یادگیری؛ پیوند با دیگران؛ و حس

1 Provan & Kenis

2 Participation

3 Accountability

4 Transparency

5 Equity

6 Efficiency

7 Effectiveness

8 Responsiveness

9 Rule of law

10 Pal

11 Pollitt

12 Khan

13 Chaskin

14 Mclellan

اجتماع (اپستاین^۱، ۲۰۱۵). علاوه بر این، ایسترلینگ^۲ ظرفیت را به‌عنوان «مجموعه‌ای از دارایی‌ها یا نقاط قوت که ساکنان به‌طور انفرادی و جمعی به دلیل بهبود کیفیت محلی زندگی به ارمغان می‌آورند» تعریف می‌کند. در این راستا، لابوتی^۳ شاخص‌های ظرفیت جامعه را دانش و مهارت؛ رهبری؛ اعتماد و تعامل متقابل؛ شبکه‌های اجتماعی؛ فرهنگ باز و یادگیری برمی‌شمارد (سیمپسون، وود و داووز^۴، ۲۰۰۸). هیلی^۵ و همکاران (۲۰۰۳) چارچوبی که در آن ظرفیت‌سازی دولت محلی تحقق می‌یابد را منابع دانش؛ منابع ارتباطی و ظرفیت بسیج برمی‌شمارد (پولک^۶، ۲۰۱۱). به‌طور کلی، سه عامل اصلی در زمینه ظرفیت‌سازی برای انسجام اجتماعی در نظر گرفته می‌شوند: الف) ظرفیت‌سازی برای ارتباط با تغییر اجتماعی، که شامل افزایش درک مردم از ریشه‌های تعارض، روش‌ها برای پیش‌گیری و حل تعارض، مهارت‌های طراحی و تسهیل فرآیند و غیره است؛ ب) افزایش آگاهی در رابطه با سیاست‌ها و مکانیسم‌های فراگیر؛ ج) حمایت از مشارکت و ابتکارات محلی از جمله حمایت مالی (سازمان ملل، ۲۰۰۷).

گفتمان مشارکتی

تمرکز رو به رشد بر برنامه‌ریزی فضایی برای تجربه زندگی روزمره و نحوه ایجاد آن توسط ابعاد مختلف جامعه، تغییر لازم را به سمت فعالیت‌های برنامه‌ریزی جمعی گسترده‌تر آورده است. در این فرآیند، گفتمان یک جز مهم از برنامه‌ریزی در فرآیندهای تبدیل فضایی به شمار می‌رود. رویکرد پائولو فریره^۸ به ما یاد می‌دهد که گفتمان می‌تواند فرآیندهای برنامه‌ریزی را قادر سازد تا مبتنی بر یادگیری، افقی و متقابل باشند (روسن، هویرشتس، دویس و وان‌دن بروک^۹، ۲۰۲۰). به‌عبارت‌دیگر، گفتمان به‌عنوان یک مکانیسم مرکزی در فرآیند یکپارچگی اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است؛ و یکپارچگی اجتماعی نیز به‌عنوان کانونی در تلاش‌های گسترده صلح، توسعه و حقوق بشر دیده می‌شود. در این راستا، گفتمان مشارکتی یک ابزار مهم سیاست است که می‌تواند طیف وسیعی از ابزارهای عملی را ارائه دهد. این امر باید بخشی از ایجاد جوامع منسجم و برقراری صلح باشد. چنین گفتمانی بر اساس شمولیت، مشارکت و عدالت است و مشارکت فعال همه شهروندان را در شکل‌گیری آینده مشترکشان ممکن می‌سازد (سازمان ملل، ۲۰۰۷).

شمولیت^{۱۰} شامل سیاست‌ها و ترتیبات نهادی است که برای در برگرفتن مردم طراحی شده است. این یک فرآیند از بالا به پایین بوده که با استفاده از ابزارها و فضاهایی توسط سیاست‌گذاران برای مردم طراحی شده است. شمولیت، اقدامی به سمت شهروندان است. شمولیت را می‌توان به‌عنوان یک اصل راهنما نیز درک کرد: هر زمان مکانیسم تصمیم‌گیری طراحی می‌شود، باید حداکثر دربرگیرندگی را داشته باشد.

مشارکت^{۱۱} به تعامل فعال و سازنده افراد اشاره دارد. این فرآیندی پایین به بالا بوده و عملی است که توسط شهروندان انجام می‌شود. این فرآیندی است که کیفیت، اعتبار و مالکیت تصمیمات را تقویت می‌کند. به‌عبارت‌دیگر، عدالت^{۱۲} یک هدف است و شمولیت و مشارکت از جمله راهکارهای ایجاد شده برای رسیدن به آن هدف است. فرآیندهای شمولیت و مشارکت به معنای عملی به یک احساس عدالت مشترک کمک می‌کند و در رسیدن به اهدافی که افراد و جوامع در آرزوی آن هستند، کمک می‌کند. در عین حال حتی در شرایطی که در آن عدالت به‌طور نسبی محقق شده است، شمولیت و مشارکت هنوز هم برای حفظ یک جامعه سالم ضروری است (سازمان ملل، ۲۰۰۷). به‌عبارت‌دیگر، گفتمان مکانیسم اصلی برای ارتباط با تنوع عمیق، است، که سه ویژگی اساسی دارد: گفتمان شامل یک فرآیند از هر گروه است که پیشگامان خود را برای بررسی انتقادی به گفتگو می‌آورد؛ شکل گفتمان

1 Epstein

2 Easterling

3 Labonte

4 Simpson, Wood & Daws

5 Healey

6 Polk

7 United Nations

8 Paulo Reglus Neves Freire

9 Roosen, Huybrechts, Devisch & Van den Broeck

10 Inclusive

11 Participation

12 Justice

بر سر توافق نیست، بلکه مبتنی بر درک متقابل است؛ شرکای گفتمان باید انتظار داشته باشند که با مشارکت آن‌ها در فرآیند، درحالی که به سمت درک متقابل حرکت می‌کنند، تغییر کنند (واتس و هاجسون^۱، ۲۰۲۱).

از طرف دیگر تحقق گفتمان مشارکتی مستلزم گذار از برنامه‌ریزی بوروکراتیک به رویکردهای برنامه‌ریزی مشارکتی در برنامه‌ریزی شهری است. بدین معنی که در طول دهه ۱۹۶۰، انتقادی متفاوتی به برنامه‌ریزی بوروکراتیک (آنچه جیکوبز^۲ آن را برنامه‌ریزی ارتدوکس^۳ می‌نامد) شکل گرفت (پاکچی^۴، ۲۰۱۸). به عبارت دیگر، برنامه‌ریزی مدرن مبتنی بر تمرکزگرایی و برنامه‌ریزی سلسله‌مراتبی بوده است؛ در واقع از طریق این طرز تفکر، سازمان‌های سلسله‌مراتبی مبتنی بر یک سیستم رسمی از نقش‌ها و موقعیت‌های رسمی هستند که افراد را در روابط و مناسبات نابرابر، فرماندهی و فرمانروایی قرار می‌دهد (دیفن‌باخ^۵، ۲۰۱۳). انتقاد وارده بر برنامه‌ریزی ارتدوکس بر گرایش ذاتی آن به کنترل، پیش‌بینی و اطمینان، منع به‌جای ترویج، تضعیف به‌جای حمایت-پویایی‌های تکثری، خودجوش و کارآفرینانه است که در واقع شهرها را شکل می‌دهد. در واقع این انتقادات در نقد فلسفه اثبات‌گرایی دکارتی به رسمیت شناخته شده‌اند و معتقد است، دانش شکلی از قدرت بوده که از طریق تغییر فرایندها، روابط، دیدگاه‌ها و تفاسیر اجتماعی و تاریخی ایجاد شده و بر نیاز به گفتمان‌های متعدد، روابط مشارکتی که دگرگون‌کننده و رهایی‌بخش است، تأکید دارد (مارینووا، مک‌گراث و نیومن^۶، ۲۰۰۸). در این راستا، هیللی^۷ استدلال می‌کند که برنامه‌ریزان باید در زمینه‌ها، فرایندها، سبک‌ها تجدیدنظر کنند تا عملکرد را به اشکال مشارکتی و همه‌شمول تر تغییر دهند؛ که این امر از طریق توجه به زیرساخت‌های سخت و نرم برنامه‌ریزی نهفته است (هیلر^۸، ۲۰۰۳).

جدول ۳

ویژگی‌های الگوی برنامه‌ریزی ارتدوکس و پارادایم جایگزین

پارادایم جایگزین (توانمندسازی)	پارادایم ارتدوکس (ارائه خدمات)
عدم تمرکز / انتقال تصمیم‌گیری	تصمیمات متمرکز
تشویق تدبیر و رفاه به‌عنوان هدف	افزایش بهره‌وری - رشد در تولید ناخالص ملی به‌عنوان هدف
مردم به‌عنوان موضوع توسعه	مردم به‌عنوان ابعاد توسعه
بهبود و ارتقاء خودکفایی / توانمندسازی	افزایش وابستگی
سازمان‌های اجتماع مینا ^۹ و سازمان‌های غیردولتی ^{۱۰} به‌عنوان بازیگران اصلی - متخصصان به‌عنوان کاتالیزور، دولت‌ها به‌عنوان تسهیل‌کننده	متخصصان/دولت‌ها به‌عنوان بازیگران اصلی
ترویج فناوری (فرآیند-محور)	ترویج انتقال فناوری (محصول-محور)
اطلاعات به‌عنوان دانش سیستم‌ها	اطلاعات به‌عنوان داده‌ها
افزایش تنوع و انعطاف‌پذیری	ترویج استانداردسازی
برنامه‌ریزی تطبیقی	اقدامات فوری، برنامه‌های تجویزی
صنعت پراکنده (غیررسمی) مبتنی بر شرکت‌های کوچک	صنعت تلفیقی (رسمی)، سازمان‌های بزرگ

برگرفته از: (مارینووا و همکاران، ۲۰۰۸).

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی بعد چهارم سرمایه است که پس از سرمایه فیزیکی، مالی و انسانی پذیرفته شده است. سرمایه اجتماعی در محله و اجتماع ایجاد می‌شود. در این میان نظریه‌پردازانی چون پیر بوردیو^{۱۱} (بوردیو، ۱۹۸۶)، جیمز کلمن^{۱۲} (کلمن، ۱۹۹۸) و رابرت پاتنم^۱

1 Watts & Hodgson

2 Jane Jacobs

3 Modern, Orthodox City planning

4 Pacchi

5 Diefenbacha

6 Marinova, McGrath & Newman

7 Patsy Healey

8 Hillier

9 Community-Based Organization (CBO)

10 Non-Governmental Organization (NGO)

11 Pierre Bourdieu

12 James Coleman

(پاتنم، ۱۹۹۳، ۱۹۹۵، ۲۰۰۰) به موضوع سرمایه اجتماعی پرداخته‌اند. رابرت پوتنام (۱۹۹۳) سرمایه اجتماعی را به‌عنوان «ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی، هنجارها و اعتماد» توصیف کرده است که مشارکت‌کنندگان را قادر می‌سازد تا به‌طور مؤثرتر با یکدیگر عمل کنند تا اهداف و منافع مشترک را دنبال کنند (آلدریچ و میر، ۲۰۱۵ و سامرفلدت، ۲۰۱۳). به‌عبارت‌دیگر، ماهیت سرمایه اجتماعی به ابعاد کیفی مختلفی از تعاملاتی که در آن تولید می‌شود، بستگی دارد. از جمله: کیفیت تعاملات درونی- بیرونی، تاریخی بودن، آینده‌نگری، دوجانبه بودن، اعتماد متقابل. که در این میان دنبال کردن منافع شخصی موجب از بین رفتن و نابودی سرمایه اجتماعی است (سلمان، ۲۰۰۱). این مفهوم را می‌توان از طریق دو بخش به دست آورد: ارتباطات عینی و روابط ذهنی. جایگاه اولی برای «شبکه‌های اجتماعی» یا «انجمن‌های رسمی و غیررسمی» تشکیل و شکل‌گیری آن‌ها در یک پایگاه داوطلبانه، جایگاه دومی به هنجارها یا «اعتماد دوطرفه بین افراد» اشاره دارد. هر دو مؤلفه منابع ارزشمندی هستند که تشکیل اقدامات مشارکتی و همکاری میان افراد را تسهیل می‌کنند و متقابلاً احتمال دستیابی به اهداف مشترک یا خاص را افزایش می‌دهند (سان، هوو و وو، ۲۰۱۲). از طرف دیگر، کوهن^۶ و پروساک^۷ (۲۰۰۱) سرمایه اجتماعی را «ارتباط فعال میان مردم، اعتماد، درک متقابل و ارزش‌های مشترک و رفتاری که اعضای شبکه‌های انسانی و جوامع را به هم پیوند می‌دهند و اقدامات تعاونی را ممکن می‌سازند»، تعریف کردند (حمدان و همکاران، ۲۰۱۴). همچنین شبکه‌های دارای سرمایه اجتماعی برای افزایش احترام متقابل و توانایی عمل جمعی هستند (سیگرت^۸، ۲۰۰۶). به‌عبارت‌دیگر، سرمایه اجتماعی مزایای اقتصادی و غیراقتصادی دارد. بدین معنی که افراد، گروه‌ها و جوامع از طریق ساختار روابط خود به دست می‌آورند. از آن به‌عنوان «اجتماعی» یاد می‌شود زیرا روابط بین مردم رشد می‌کند. این شکلی از سرمایه است که به افراد کمک می‌کند به چیزهایی دست یابند که در غیر این صورت امکان تحقق آن‌ها وجود نداشت (بیهاری و راین^۹، ۲۰۱۲).

سرمایه اجتماعی از دو رویکرد قابل‌بررسی است. از یک‌سو، توسعه نگرش‌های مدنی عمدتاً به‌عنوان اشکال مختلف تعاملات اجتماعی، مانند عضویت در انجمن‌های داوطلبانه دیده می‌شود. ما چنین روش‌هایی را اجتماع- محور می‌نامیم، زیرا سرمایه اجتماعی به‌وضوح با تعاملات اجتماعی، مرتبط و تحت تأثیر قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، بر رویکردهای نهاد- محور سرمایه اجتماعی تأکید می‌کنند که توسط دولت‌ها و سیاست‌های عمومی شکل می‌گیرد (مارک و استول^{۱۰}، ۲۰۰۴). در این راستا، ما به دنبال توضیح این ابعاد ارتباطی از طریق تمرکز بر اساس ابعاد شبکه سرمایه اجتماعی هستیم. به‌طوری‌که دو تفکر شبکه‌ای در سرمایه اجتماعی مطرح است. تفکر اول که از تحلیل شبکه‌های اجتماعی نشأت می‌گیرد، بدین معنی که انواع خاصی از روابط شخصی که منجر به تجهیز تسهیلات و بسترهای لازم می‌گردد، را بررسی می‌کند. از این‌رو درک خاص‌تر از پویایی ارتباطات و اجتماعی شدن زیربنایی را میسر می‌سازد؛ دیگری، که اصطلاح «شهرسازی شبکه‌ای» را به کار می‌گیریم، بر نیاز به درک اجتماع معاصر، نه از نظر مقیاس محدود، بلکه از نظر تمرکززدایی و مبتنی بر شبکه‌های متعدد فناورانه، اطلاعاتی، شخصی و سازمانی هستند که مکان‌ها را به روش‌های پیچیده پیوند می‌دهد (بلاکلند و رائه^{۱۱}، ۲۰۰۸).

پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت و ضرورت جامعه شبکه‌ای در فرایند مدیریت شهری در سال‌های اخیر، پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است. در این پژوهش نیز ضمن اشاره به مفهوم جامعه شبکه‌ای، در راستای تبیین نقش آن در حکمروایی شهری و پیکربندی مجدد آن و جایگاه آن در حوزه مسائل شهری از جمله بازآفرینی شهری، توسعه منطقه‌ای، هوشمندسازی با تکیه بر جامعه شبکه‌ای و شبکه‌ی داده‌ها در برنامه‌ریزی کاربری زمین، و با هدف لزوم توجه بر تحقق جامعه شبکه‌ای، تمرکززدایی و بهره‌گیری از رویکرد

1 Robert Putnam
2 Aldrich & Meyer
3 Sommerfeldt
4 Selman
5 Sun, Hu & Wu
6 Cohen
7 Prusak
8 Saegert
9 Bihari & Ryan
10 Marc & Stolle
11 Blokland & Ræe

شبکه‌ای- ارتباطی و تعاملی میان بازیگران و ذینفعان، جهت دستیابی به رشد کیفی و مطلوب به توضیح چند نمونه پرداخته می-شود:

دیویدسن، کوینن، آکوتو و گلیسون^۱ (۲۰۱۹)، در پژوهشی با عنوان «پیکربندی مجدد حکمروایی شهری در عصر شبکه‌های شهری رو به رشد: یک دستورالعمل تحقیقاتی» به این مسئله می‌پردازد که حکمروایی شهری شبکه‌ای به‌عنوان یکی از ویژگی‌های اصلی استراتژی و فعالیت کلان‌شهرها، در حال ظهور است. حوزه مطالعات شهری هنوز عمیقاً درگیر بحث‌های مربوط به اشکال جدید شبکه‌های متقابل ملی است که به‌طور بالقوه در حال چارچوب‌بندی مجدد حکمروایی و استراتژی شهری هستند. با این حال، این بُعد از حکمرانی شهری دیگر نمی‌تواند نادیده گرفته شود. در این مقاله بینش‌هایی از ادبیات موجود به یک دستور کار تحقیقاتی در مورد پیکربندی مجدد حکومت شهری گرد هم آورده شده تا یک دستور کار تحقیقاتی با محوریت سه موضوع مطرح گردد. که آن سه موضوع عبارت‌اند از: اقتصاد سیاسی شبکه‌های «نسل جدید»، به‌ویژه در رابطه با نقش قدرت اقتصادی در تعیین مشارکت و نفوذ؛ پویایی دانش در شبکه‌های شهر در درک پیکربندی‌های اجتماعی- فضایی که زیربنای فرآیندها و نتایج تصمیم‌گیری هستند. و پیامدهای شبکه‌های شهر برای نهادهای سنتی که در گذشته استراتژی‌ها، توسعه و دولت‌شهرها را شکل داده‌اند. تفسیر این پژوهش، مضامین نوظهور را در نظر می‌گیرد و به هم مرتبط می‌کند، و اشاره می‌کند که چگونه این موضوعات باید توجه جدی و فوری برای مطالعات شهری داشته باشد.

ادلنبوس و وان مرکک^۲ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان: «یافتن زمینه‌های مشترک در شبکه‌های حکمرانی شهری: عوامل تسهیل‌کننده آن کدامند؟» به یافتن زمین مشترک در شبکه‌های حاکمیت شهری می‌پردازد. در این راستا، یک مدل نظری مشتق بر سه پتانسیل برای تسهیل عوامل زمین مشترک، یعنی اعتماد؛ جهت‌گیری اجماع و فعالیت فراگیر مرزی موردبررسی قرار می‌گیرند. بدین منظور در این پژوهش از مدل‌سازی معادله ساختاری در آزمودن روابط استفاده شده است. مطالعه موردی این پژوهش نیز نتایج تحقیقات پیمایشی در شبکه‌های حکمروایی شهری در هلند است. به‌طوری‌که پروژه‌های شهری و پاسخ‌دهندگان از چهار شهر بزرگ هلند برای انجام تحقیقات نظرسنجی انتخاب شده است: آمستردام، روتردام، لاهه، و اوترخت. نتایج این پژوهش بیانگر این است که هر سه عامل با توسعه زمینه مشترک در شبکه‌های حکمرانی شهری رابطه معناداری دارند و بنابراین می‌توان آن‌ها را عوامل تسهیل‌کننده مهم زمینه مشترک در نظر گرفت.

خدابنده لو^۳ (۲۰۱۴)، در پژوهشی با عنوان "شبکه‌سازی برای توسعه منطقه‌ای: مطالعه موردی" به مطالعه درک بازیگران در یک شبکه برای توسعه منطقه‌ای و چرایی مشارکت بازیگران در یک شبکه می‌پردازد. این مطالعه بر استفاده از شبکه برای توسعه منطقه‌ای در سوئد، با استفاده از یک روش کیفی با یک رویکرد هرمنوتیک، متمرکز است. نتایج این مطالعه نشانگر آن است که توسعه منطقه‌ای مستلزم گنجاندن یک فرآیند مشارکتی چند - بازیگر بوده که شامل تنوع ذینفعان اجتماعی است. شبکه توسعه منطقه‌ای مستلزم سلسله‌مراتب است و ممکن است با تسلط مشخص شود. ویژگی غیررسمی شبکه‌ها برای توسعه منطقه‌ای باعث ایجاد ابهام می‌شود و ممکن است منجر به نتایج نامشخصی شود که در نهایت بر عملکرد شبکه تأثیر می‌گذارد. «رهبری» برای نتیجه شبکه‌ها برای توسعه منطقه بسیار مهم است، اما رهبری در غیاب تصمیم‌گیری رسمی و ساختار کنترل‌کننده چالش‌برانگیز است.

دا سیلوا و فرناندس^۴ (۲۰۲۰)، در پژوهشی با عنوان: «حکمروایی هوشمند مبتنی بر کاداستر ارضی چندمنظوره و سیستم اطلاعات جغرافیایی: تجزیه و تحلیل اطلاعات زمین، شفافیت و مشارکت برای پایتخت برزیل» به این نکته اشاره می‌کند که در عصر اطلاعات شهرها از طریق شبکه‌های داده به هم متصل می‌شوند، بنابراین راه‌حل‌های مربوط به مشکلات شهری از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات پشتیبانی می‌شود که تعامل بین شهروندان را نیز فراهم کرده تا تحت نظارت حکمروایی خوب، مشارکت و شفافیت را ایجاد نماید. علاوه بر این اطلاعات زمین^۴ به کاداستر ارضی چندمنظوره را به یک منبع اطلاعاتی پشتیبان تبدیل می‌کند که این امر از نظر ارتباط با حکمروایی هوشمند دارای اهمیت زیادی است. بر این اساس، پژوهش یادشده سناریوی ژئوتکنولوژی مورد استفاده دولت برزیل و کاداستر ارضی چندمنظوره و شفافیت و مشارکت را موردبررسی قرار می‌دهد؛ به این معنا که این مقاله

1 Davidson, Coenen, Acuto & Gleeson

2 Edelenbos & van Meerkerk

3 Da Silva & Fernandes

4 Geoinformation

یک تحقیق اکتشافی را با تجزیه و تحلیل کمی و کیفی ارائه می‌دهد. این اقدامات می‌تواند شفافیت و مشارکت را ارتقا بخشد که در نتیجه باعث بهبود اثربخشی حکمروایی هوشمند در پایتخت برزیل خواهد شد.

زنگیشه‌بی، رفیعان، قائد رحمتی و مشکینی (۱۴۰۰)، پژوهشی را با عنوان: «هم‌افزایی کنشگران بازآفرینی پایدار شهری با رویکرد ارتباطی- شبکه‌ای، مطالعه موردی: ستاد بازآفرینی شهر کرمانشاه» تدوین نموده‌اند. هدف این پژوهش آسیب‌شناسی مدیریت بازآفرینی پایدار شهری با رویکرد مدیریت دولتی، متمرکز و از بالا به پایین، غیر مشارکتی و نبود ارتباط و تعامل در بازآفرینی شهری و گذار به هم‌افزایی مشارکت کنشگران مدیریت شهری (دولت، بازار، بخش عمومی و خصوصی، جامعه مدنی و شهروندان) است. روش این پژوهش ترکیبی (کمی و کیفی) است. و از تکنیک‌های مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. همچنین این پژوهش با هدف شناخت الگوی ساختاری روابط ۳۴ سازمان و نهاد رسمی و غیررسمی مرتبط با بازآفرینی پایدار شهری انجام شده است. بدین منظور از روش تحلیل شبکه اجتماعی استفاده شده است. که در این بین ۳۴ کنشگر به‌عنوان نهاد در این شبکه قرار گرفته و در واقع تعیین‌کننده مرز اجتماعی شبکه‌اند. که ۱۱۲۲ پیوند می‌توانست در این شبکه شکل بگیرد که فقط ۲۷۱ مورد آن (حدود یک‌چهارم) آن به وقوع پیوسته است. که بیانگر اندازه ضعف شبکه و نبود هم‌افزایی ارتباطی- شبکه‌ای مدیریت بازآفرینی پایدار شهری است. همچنین نتیجه کلی این پژوهش بیانگر مرکزیت بخش دولتی (استانداری، راه و شهرسازی و شهرداری) بالاترین نقش مرکزیت و پیوندهای واسطه‌ای را دارد و نهادهای خصوصی، مدنی و محلی پایین‌ترین ضریب و قدرت را دارند.

شیخی، شهسواریان و فضل‌ی شمس‌آبادی (۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان: «رویکرد شبکه‌ای به حکمروایی اراضی پیرامون کلان‌شهرها، نمونه موردی: منطقه شهری کرج» با اشاره به ضعف شدید هماهنگی‌های بین سازمان و غلبه تعارض بر همکاری بین سازمانی به‌عنوان نقصی ساختاری و ریشه‌دار در نظام اداری کشور، با استفاده از تکنیک تحلیل شبکه‌ای به بررسی شبکه سازمان‌ها، ارگان‌ها و گروه‌های مؤثر بر مدیریت حریم شهر کرج، بر اساس دو نوع از روابط رسمی میان آن‌ها پرداخته و مسائل و مشکلات موجود در این شبکه را شناخته است. این روابط که تحت عنوان حکمرانی و مراجعه قرار گرفته‌اند، از میان قوانین و مقررات شهرسازی و مدیریت شهری و وظایف سازمان‌ها و ارگان‌ها استخراج شده است. وجود یا عدم وجود این روابط و همچنین تک‌سویه یا دوسویه بودن آن‌ها به‌صورت یک ماتریس صفر و یک وارد نرم‌افزار UCINET شده و با استفاده از نرم‌افزار NETDRAW به‌عنوان نرم‌افزار مکمل مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج این تحلیل تمرکز قدرت و اطلاعات را در برخی سازمان‌ها و ارگان‌ها و به حاشیه رانده شدن برخی دیگر را نشان می‌دهد.

محبی‌فر، صبحیه، رفیعان، حساس یگانه و الهی (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان: «حاکمیت برنامه بازآفرینی بافت ناکارآمد شهر تهران با رویکرد شبکه» ضمن اشاره به مبحث بافت‌های ناکارآمد و توجه به بهبود فضای زیستی در نواحی فرسوده شهری و نیز ماهیت چند تخصصی و متنوع بودن بازآفرینی و حضور ذی‌نفعان متعدد در این زمینه، با استفاده از روش گروه‌های کانونی میزان تعامل بین ذینفعان شناسایی شده را کمی‌سازی نموده و سپس با استفاده از روش تحلیل شبکه اجتماعی (نرم‌افزار UCINET)، شبکه قدرت حاکم بر سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با برنامه بازآفرینی شهر تهران را مورد بررسی قرار می‌دهد. با توجه به تحلیل شبکه اجتماعی انجام شده در این پژوهش، وضعیت موجود از نوع حاکمیت متمرکز یا برتری سازمان‌های دولتی است که باید به سمت حاکمیت تعاملی در کل شبکه جهت درگیر شدن تمامی ذینفعان در تصمیم‌گیری‌ها حرکت کند.

روش پژوهش

این پژوهش بر اساس هدف، بنیادی و ماهیتاً کیفی است و با اتخاذ رویکرد تبیینی- اکتشافی به مرور و تحلیل سیستماتیک منابع و متون در زمینه جامعه شبکه‌ای و جایگاه آن در برنامه‌ریزی شهری می‌پردازد. هدف اصلی پژوهش حاضر، تبیین است. هر تبیین پاسخ به سؤالی است که برخی را با «چرا» و برخی را با «چگونه- ممکن است» می‌توان بیان نمود. «چرا- بایدها» نشان دادن ضرورت و یا پیش‌بینی‌پذیری حادثه‌ای در پاسخ به فرآیند یا نظمی خاص است در شرایطی خاص. به‌عبارت‌دیگر معین کردن فرآیندهای علی و شرایط اولیه‌ای است که موجب تعیین مبین می‌شود و در اینجا پژوهشگر به دنبال شرایط کافی پدید آمدن مبین است.

نوع دوم سؤالات تبیین طلب، سؤالات «چگونه- ممکن است» است. این سؤالات نوعاً متوجه به رفتارهای سیستم‌های پیچیده- اند، از قبیل شبکه‌های عصبی، سازمان‌های اجتماعی و نهادهای اقتصادی. در این گونه موارد ابتدا ما توانی را، در سیستمی مشاهده می‌کنیم و سپس می‌کوشیم تا توضیحی به دست دهیم از سازوکار درونی آن سیستم برای ایجاد آن توانایی. علاوه بر این نوع دوم سؤالات با تبیین خدمتی اجزا سیستم در ارتباط است. در این تبیین باید توصیفی از یک سیستم هدف‌دار به دست داده شود به نحوی که خصوصیات سیستم‌های تابعه آن، در توان اجرایی سیستم بزرگ سهیم داده می‌شوند. این تبیین خود تبیین علی‌اند. زیرا که کوشش ما در آن‌ها مصروف این می‌شود که خواص علی سیستم‌های تابعه را پیدا کرده تا بتوانیم نشان دهیم که چگونه این خرد سیستم‌ها به توانایی آن سیستم بزرگ‌تر خدمت می‌کنند (لیتل، ۱۹۹۱، ۵-۶).

روش تحقیق به کار گرفته شده در جهت دستیابی به هدف در نظر گرفته شده، تحلیل محتوای کیفی است؛ به طوری که با مفروض گرفتن تعریف‌های مشخص به مطالعه متون تعیین شده، پرداخته شده است. این مفاهیم و تعاریف عملیاتی بر اساس مباحث نظری استخراج شد. منابع تحقیق بر اساس معتبرترین پایگاه علمی جهانی مورد بررسی قرار گرفت. در گام دوم بازیابی منابع بر اساس کلید واژگان، عنوان و چکیده انجام شد و نهایتاً در مرحله سوم تحلیل و چارچوب مفهومی تدوین شد. بدین منظور، ابتدا با توجه به هدف تحقیق، واژگان کلیدی و مجموعه معیارها تهیه شده است. هدف از این پژوهش بررسی مفهوم جامعه شبکه‌ای، تحلیل و تبیین آن است. در مرحله دوم، واحد تحلیل در این پژوهش، مقاله در نظر گرفته شده است و با جست‌وجو و بررسی واژگان کلیدی برای شناسایی مقالاتی که حاوی جنبه‌های جامعه شبکه‌ای بودند، استفاده شد. در مرحله سوم، این تحقیق به ارائه یافته‌هایی در قالب یک مقاله مرور ادبیات می‌پردازد. در مرحله تفسیر و تحلیل نیز دیگر منابع مرتبط با موضوع از جمله کتب که منطبق بر موضوع و هدف تحقیق بود، مورد استفاده قرار گرفته است.

یافته‌ها و بحث

در طول دو دهه گذشته، تحولاتی آرام در نحوه مدیریت جامعه روی داده است. تغییر از پارادایم «دولت» به پارادایم «حکمرایی». از دولت تا حکمرایی، گذاری است که بیانگر تغییرات اخیر هم در شیوه مدیریت جامعه و هم نقش و ظرفیت حکمرایی دولت است. به عبارت دیگر، نظام برنامه‌ریزی شهری شاهد تحولی از ساختار سلسله‌مراتبی توسط نهادهای سازمان یافته در سطح ملی (یعنی دولت) به شیوه‌های حکمرایی است که در آن تعداد زیادی از بازیگران دولتی و خصوصی از سطوح مختلف جامعه از طریق شبکه‌ها و ابزارهای سیاست نرم اداره می‌کنند. به طوری که تدوین و اجرای سیاست عمومی به طور فزاینده‌ای از طریق فرم‌های تعاملی حکمرایی شامل تعدد بازیگران عمومی، نیمه عمومی و خصوصی صورت می‌گیرد. اما این بدان معنا نیست که دولت دیگر نقشی ندارند، بلکه دولت همچنان نقشی کلیدی در فرآیندهای سیاست‌گذاری محلی، ملی و فراملی ایفا می‌کند، اما به میزان فزاینده‌ای «مبتنی بر تمرکززدایی در ایفای نقش» عمل می‌کند، زیرا دیگر مدیریت رفاه عمومی مردم را در انحصار خود ندارد و در حال تغییر از قدرت قانون مطلق به سمت عملکرد به عنوان تسهیل کننده و تشریک‌مسانی است. به این ترتیب، ایده دولت مستقل مبتنی بر رویکرد از بالا به پایین از طریق برنامه‌ریزی جامع، اقدامات برنامه‌ریزی شده و مقررات دقیق در حال گذار است و ایده‌های جدیدی مبتنی بر حکمرایی متکثر مبتنی بر چندمرکزی بودن، وابستگی متقابل، مذاکره، گفت‌وگو، مشارکت‌جویانه و اعتماد جایگزین می‌شود. از طرف دیگر، با توجه به رویکردهای نوین برنامه‌ریزی شهری و از طرف دیگر شهرسازی کثرت‌گرا برنامه‌ریزی شهری دیگر فرآیند خطی و سلسله‌مراتبی نیست. در این راستا، مفهوم "شبکه" اشارات مکرر به شبکه‌های ارتباطی، شبکه‌های درون سازمانی، شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌های حرفه‌ای و شبکه‌های مرزی وجود دارد. کاستلز بنیان‌گذار تئوری جامعه شبکه‌ای ادعا می‌کند که ما در یک جامعه شبکه‌ای زندگی می‌کنیم.

بنابراین، بررسی مطالب نشان می‌دهد که جامعه شبکه‌ای زمینه و پارادایم جدیدی برای برنامه‌ریزی در مفهوم عام و برنامه‌ریزی شهری در مفهوم خاص فراهم می‌نماید. به طوری که الگوی اجتماعی- فضایی و ساختار فیزیکی شهرها از رشته‌های متعدد روابط ناشی می‌شود؛ و درک جامعه شبکه‌ای می‌تواند به دانش ما از شهرها، شهر- منطقه‌ها و محله‌های مختلف بیفزاید. همچنین، آگاهی از چگونگی ادغام آن‌ها در تئوری و عمل می‌تواند در جهت برنامه‌ریزی فضایی مؤثر و کارآمد نقش اساسی داشته باشد. سه ویژگی اصلی جامعه شبکه‌ای عبارت‌اند از: جامعه‌ای باز و غیرمتمرکز؛ آزادی انجام فعالیت‌ها و مجازی‌سازی و هوشمندسازی. به عبارت دیگر، می‌توان گفت مجازی‌سازی و تأکید بر فناوری اطلاعات و ارتباطات بخشی از ویژگی‌های جامعه شبکه‌ای است. اما

مجازی‌سازی شرط کافی و لازم نیست، بلکه بخش‌های اساسی و مهم دیگری در تحقق آن دخیل و مؤثر هستند. در این راستا، حکمروایی شهری و گفت‌وگو مشارکتی می‌تواند به‌عنوان عوامل زمینه‌ای و بسترساز مطرح گردد. به‌عبارت‌دیگر، تحقق جامعه شبکه‌ای مستلزم تغییر اساسی از دولت به حکمروایی است. تغییری که از روابط عمودی و یک‌طرفه (دولت) به روابط افقی و چندمرکزی (حکمروایی) اشاره دارد. در این راستا، آگاهی به گذار و وقوع این تغییر اساسی در نظام مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، وجود اعتماد و اعتقاد به وابستگی متقابل در بین کنشگران و سطوح مختلف از اهمیت اساسی برخوردار است. بنابراین حکمروایی شهری و خصیصه‌های اصلی آن از جمله مشارکت؛ شفافیت؛ پاسخگویی؛ مسئولیت‌پذیری؛ برابری؛ حاکمیت قانون؛ اثربخشی و کارایی از اهمیت اساسی برخوردار است. به‌عبارت‌دیگر، ایده قدرت عالیه دولت، گردش گسترده مفهوم «حکمروایی» و از طرف دیگر، تعامل پیچیده بازیگران، مکان‌ها و فرآیندهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی استفاده از «شبکه» را برانگیخته است.

از طرف دیگر، برنامه‌ریزی شهری زمانی از توسعه و رشد کیفی برخوردار خواهد بود که انسان و نیازهای آن به‌عنوان موضوع توسعه، نه به‌عنوان ابعاد توسعه در کانون توجهات قرار گیرد. بدین معنی که در نظر گرفتن همه بازیگران و افراد تحت تأثیر تصمیمات در برنامه‌ریزی شهری و نیازهای آن‌ها و حداکثر دربرگیرندگی آن‌ها، یعنی توجه به عامل شمولیت در برنامه‌ریزی شهری، امری ضروری است، عاملی که به‌عنوان یکی از سه عامل مهم یکپارچگی اجتماعی در گفت‌وگو مشارکتی است. به‌عبارت‌دیگر، ظهور جامعه شبکه‌ای، جامعه‌ای که باز و غیرمتمرکز بوده، مستلزم تحقق جامعه گفتمانی است. جامعه‌ای که فارغ از قدرت و سلطه افراد یا گروه‌ها و بر اساس اعتماد و اقدام ارتباطی میان بازیگران و کنشگران باشد. همچنین، در راستای تحقق شمولیت یکی دیگر از مفاهیم مؤثر، عدم «قضاوت» کنشگران در مورد نیازهای شهروندان در دنیای مشترک است. همان‌طور که هانا آرنت در مفهوم خود و با الهام از کانت تحت عنوان «کنشگر قضاوت نمی‌کند» بدان اشاره می‌کند. بدین معنی که این توانایی قضاوت به‌طور خاص در فهم آنچه از دیدگاه کانت نشان داده می‌شود، مطرح می‌گردد؛ یعنی توانایی دیدن چیزها نه تنها از نقطه نظر خود بلکه در دیدگاه همه کسانی که به‌عنوان یک انسان در دنیای مشترک هستند. به‌عبارت‌دیگر، کنشگران در رویکردهای نوین برنامه‌ریزی شهری مبتنی بر داوری پلورالیستی یا کثرت‌گرایانه در طرح‌های توسعه شهری عمل کنند. بدین معنی که نیازها و خواسته‌های شهروندان و نه منفعت‌طلبی در اولویت‌های اقدامات برنامه‌ریزی شهری باشد. به‌طوری‌که اگر شرط افزایش اهمیت تفاوت یکی از سیاست‌گذاری جامعه شبکه‌ای باشد، وابستگی متقابل به‌عنوان عامل غالب بر موانع گفت‌وگو در عین تفاوت و چانه‌زنی برای نفع‌طلبی شخصی اشاره می‌کند. بنابراین عامل آگاهی به وابستگی متقابل میان اجزا و کنشگران یک عامل اساسی برای دستیابی به گفت‌وگو و تعاملات متقابل است.

علاوه بر این، تفویض اختیارات از یک طرف و ظرفیت نهادی از طرف دیگر و نیز توانمندسازی همه بازیگران دخیل در تصمیمات و برنامه‌ریزی در خود-کنترلی و خود-سازمان‌دهی از اهمیت بسیاری برخوردار است. در این راستا، دسترسی به منابع؛ بسیج منابع؛ دانش، یادگیری و مهارت؛ فرهنگ باز؛ اعتماد و تعاملات دوطرفه؛ حس تعلق به اجتماع از عوامل مؤثر در ایجاد ظرفیت قابل توجه است. به‌عبارت‌دیگر، مفهوم جامعه شبکه‌ای را می‌توان جایگزین «قدرت با» با «قدرت برای» دانست. به‌طوری‌که، در «قدرت با» به مفاهیمی چون ظرفیت، پتانسیل، توانایی، منابع انسانی تأکید می‌شود؛ درحالی‌که «قدرت برای» بیانگر رابطه خطی بوده و منجر به ناتوانی اعضای جامعه است. علاوه بر این، جامعه شبکه‌ای اشاره به «قدرت تولیدی» دارد؛ بدین معنی که طی رویه‌های باز، مبتنی بر تأمین، حمایت و اطلاعات است.

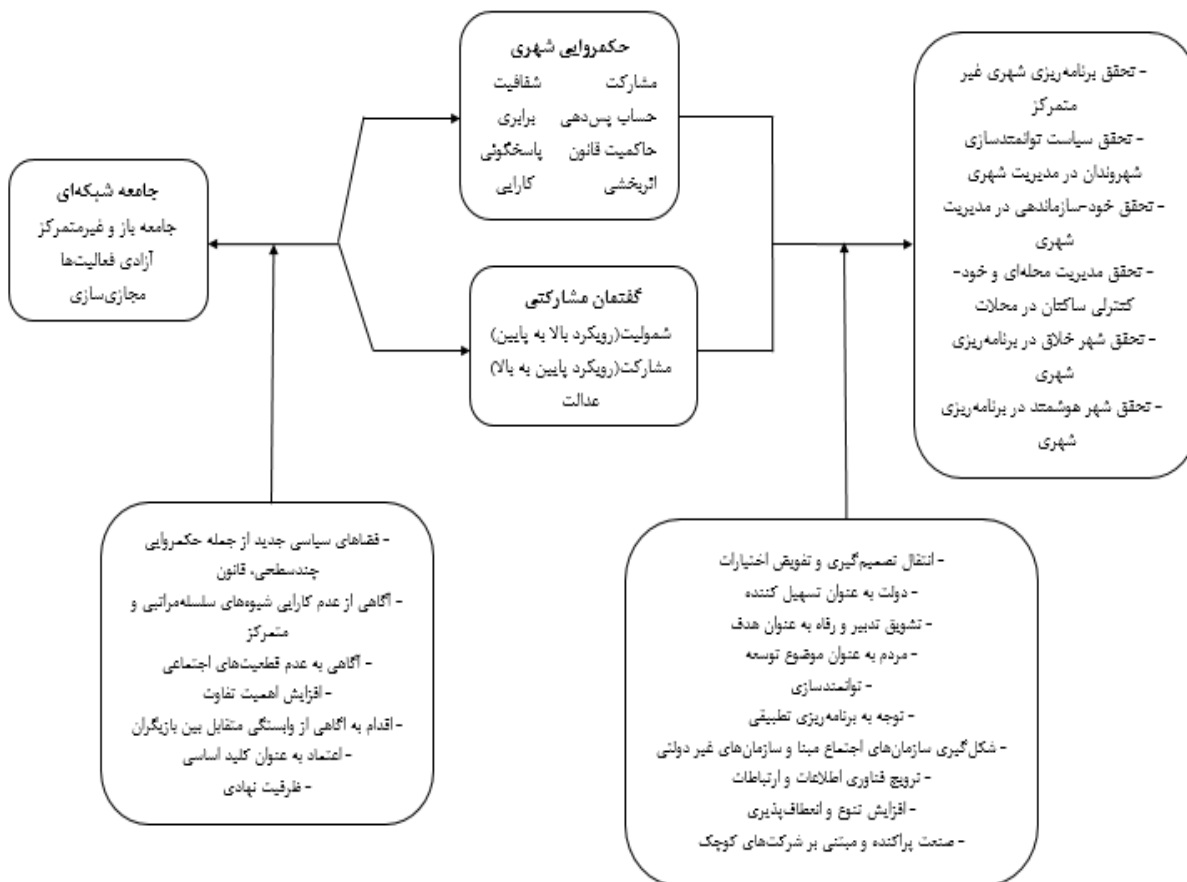
در ادامه آنچه در تحقق جامعه شبکه‌ای حائز اهمیت است، توجه به عدالت به‌عنوان زیربنای توسعه پایدار است. بدین شرح که فعالیت‌ها و مشارکت توسط شهروندان زمانی بیشتر صورت خواهد گرفت که شهروندان شاهد تحقق عدالت اجتماعی بوده و نیز از تحقق این امر اطمینان حاصل نمایند. بدین معنی که شهروندان عواید دریافتی خود از نتایج توسعه را عادلانه دانسته و منصفانه ادراک نمایند. این امر نیز مستلزم تحولات عمیق در مناسبات اجتماعی است، طوری که این تحولات باعث تغییر رفتار مردم گردد. در این راستا عدالت از سه جنبه قابل‌بررسی است. عدالت توزیعی، رویه‌ای و مراوده‌ای. عدالت توزیعی چنان‌که از اسمش پیداست، شامل عدالت در توزیع خدمات و امکانات در سطوح مختلف است؛ عدالت رویه‌ای فراتر از عدالت توزیعی بوده و نحوه‌ی اجرای تخصیص منابع را در نظر دارد؛ و عدالت مراوده‌ای نیز بر ادراک افراد از کیفیت رفتار متقابل اشاره دارد. بر همین مبنا عدم تحقق عدالت در هر یک از انواع سه‌گانه عدالت تأثیرات منفی در روابط و مناسبات اجتماعی خواهد داشت. به‌طوری‌که اگر مردم شاهد عادلانه نبودن دستاوردها و عواید حاصل از توسعه و رویه‌ها و فرآیندهای تخصیص منابع نباشند، یا در جامعه از "احترام برابر" برخوردار نباشند؛ نه تنها باعث کاهش انگیزه و فعالیت هر چه بیشتر شهروندان خواهد شد، بلکه موجب بی‌اعتمادی اعضای جامعه و

مردم نسبت به برنامه‌های توسعه خواهد گردید. درحالی‌که اعتماد یکی از ارکان اساسی مطرح در جامعه شبکه‌ای و سیاست‌گذاری آن است.

از طرف دیگر، جامعه شبکه‌ای، جامعه‌ای مولد است. جامعه‌ای که بر علم، اخلاق و هنر تکیه دارد. علم به دلیل آگاهی به ملزم بودن تغییر رویکردها و استقبال از شیوه‌های نوین مدیریتی و برنامه‌ریزی و فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و بهره‌گیری از آن در برنامه‌ریزی در مفهوم عام و برنامه‌ریزی شهری در مفهوم خاص؛ اخلاق به دلیل تأکید بر اعتماد، همبستگی، احترام به تفاوت‌ها، احترام برابر، که در مباحث علمی تحت عنوان سرمایه اجتماعی تعریف می‌شود و هنر به دلیل حفظ هویت‌های بومی و تاریخی و بسترسازی برای تحقق خلاقیت. که در این راستا، فضاهای عمومی شهری در تحقق هنر و خلاقیت از اهمیت فراوانی برخوردار است.

همچنین شکل‌گیری جامعه شبکه‌ای مستلزم عدم انحصارطلبی مجموعه‌ای از افراد یا گروه‌ها است. بدین منظور که با توجه بر مفهوم تولید فضای هانری لوفور (فضا یک تولید اجتماعی است. به عبارت دیگر فضا معلول است؛ نه علت) می‌توان گفت که در جامعه شبکه‌ای تولید فضا یک فضای پیوسته، همه‌شمول، مشارکتی، گفتمانی و تعاملی است. همچنان که بسیاری از الگوهای نوین برنامه‌ریزی شهری از جمله شهر خلاق، شهر همه‌شمول، مدیریت شهری مشارکتی، مدیریت محله‌ای و خود-کنترلی، برنامه استراتژیک شهری، شهر هوشمند و... در بستر جامعه شبکه‌ای تحقق می‌یابد. اما در مقابل در جوامع انحصارطلب تولید فضا طبقاتی، گسسته، سرکوب‌شده و تحمیلی است. اثرات چنین جوامعی نیز در طرح‌های توسعه شهری انعکاس می‌یابد و طرح‌های شهری در چنین جوامعی یک‌جانبه، بالا به پایین، متمرکز بوده و در آن‌ها انسان به‌عنوان ابزار توسعه و نه به‌عنوان موضوع توسعه محسوب می‌گردد. که در این بین می‌توان به طرح جامع اشاره نمود. همان‌طور که همان‌طور که کریستوفر الکساندر (معمار برجسته آمریکایی-انگلیسی)، طرح جامع را به‌عنوان نمادی از انحصارطلبی می‌داند، زیرا که معتقد است طرح جامع نظم انحصاری ایجاد می‌کند، نه نظم و ترتیب ارگانیک. و بسیار غیرقابل انعطاف و همراه با قطعیت بوده و نمی‌تواند با تغییرات طبیعی و غیرقابل پیش‌بینی که در زندگی یک جامعه پدید می‌آیند سازگاری داشته باشد.

شکل ۱. جامعه شبکه‌ای و حکمرانی شهری
برگرفته از: مطالعات نگارندگان

نتیجه‌گیری

با توجه به تحولات اخیر در رویکردهای برنامه‌ریزی شهری، فرآیند برنامه‌ریزی و مدیریت شهری دیگر فرآیندی خطی و یک‌جانبه نیست. بلکه برنامه‌ریزی سنتی بالا به پایین، تغییر از سوی دولت به حکمرانی، و اقدامات ارتباطی در برنامه‌ریزی و سیاست تغییر یافته است. در این راستا، سیاست‌های شهری حائز اهمیت اساسی است. به طوری که یکپارچگی سیاست‌ها و گذر از سیاست‌های بخشی که طی دهه‌های گذشته در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری سایه انداخته اقدامی ضروری است. در این بین، یکپارچگی به اشکال گوناگونی دیده می‌شود از اثرات متقابل سود؛ تقویت انسجام سیاست‌ها؛ اجتناب از تکرار ناکارآمد؛ افزایش یادگیری اجتماعی؛ غلبه بر توالی ضعیف؛ شکست رکود درون- نهادی و نوآوری بهره می‌برد. در این راستا، حکمرانی شهری به عنوان شیوه‌ای از سازمان‌دهی سیاست تلقی می‌شود، که به ادغام افقی به جای رویکرد بخشی در سطوح بالاتر از حکمرانی نیاز دارد. از طرف دیگر، حکمرانی شهری تأکید عمده‌ای بر فرآیندهای شبکه‌ای مشارکتی دارد. به این ترتیب که ساختار شبکه‌ای را جایگزین نظام اداری سلسله‌مراتبی کرده و عوامل خصوصی و داوطلبانه را نیز در همکاری با این نظام قرار می‌دهد.

علاوه بر این، به رسمیت شناختن مهارت‌ها و ظرفیت‌های متفاوتی از سوی دولت محلی، انگیزه تفویض اختیارات از سطوح بالا به سطوح پایین را برانگیخته است. بدین منظور توجه و آگاهی از برخی مفاهیم و تئوری‌ها در راستای دستیابی به رویکرد چند-بخشی و میان-بخشی در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری ضروری است، که یکی از این تئوری‌ها، تئوری جامعه شبکه‌ای کاستلز است. بدین معنی که تئوری جامعه شبکه‌ای سه ویژگی اساسی دارد که عبارت‌اند از جامعه غیرمتمرکز؛ مبتنی بر هوشمندسازی و فناوری اطلاعات و ارتباطات که در آن فعالیت‌ها آزادانه صورت می‌گیرد. اما در این بین، تحقق جامعه شبکه‌ای چند سیاست را می-طلبد که عبارت‌اند از: الف) فضاهای سیاسی جدید، بدین معنی که دولت‌ها متصور می‌شدند که به یکدیگر متصل هستند (محلی به

منطقه‌ای، به ملی و بین‌المللی) و فضای سیاسی به این سیستم مقارن می‌شد. سیاست در جامعه شبکه‌ای با جست‌وجوی حکمروایی چند سطحی، یا گفتمان‌های سیاست بین‌المللی مشخص می‌شود؛ (ب) سیاست و سیاست‌گذاری در شرایط عدم اطمینان اساسی که این آگاهی اجتماعی جدید، اکنون مجموعه‌ای از عدم اطمینان در مورد طرح‌ها را نمایان می‌سازد. به همین دلیل سیاست‌گذاران نیز ملزم به تجدیدنظر در نحوه برخورد با عدم قطعیت‌های اجتماعی هستند. (ج) افزایش اهمیت تفاوت برای درک ما از سیاست؛ (د) اقدام به آگاهی از وابستگی متقابل؛ (ه) سیاست‌گذاری و پویایی اعتماد و هویت، بدین معنی که مفهوم جامعه شبکه‌ای به ما کمک می‌کند تا ضرورت و اهمیت پرداختن به موضوعاتی چون اعتماد، وابستگی متقابل و ظرفیت نهادی را درک کنیم. لذا باید اقدامات سیاسی جدیدی را ایجاد نماییم، در این راستا «اعتماد» به‌عنوان عامل کلیدی مطرح می‌شود. به‌عبارت‌دیگر، به‌جای ساختارهای قدرت، سازمان‌های شبکه، ماهیتی اجتماعی بیشتری یافته و بر روابط شخصی، منافع متقابل، اعتماد و وابستگی متقابل تکیه‌دارند. آن‌ها همچنین به تبادل متقابل بیشتر بین فعالان شبکه بستگی دارند.

از طرف دیگر، تحقق جامعه غیرمتمرکز هم در راستای تحقق جامعه شبکه‌ای و هم در تحقق حکمروایی شهری شرط لازم و کافی نیست. بلکه ظرفیت‌سازی و توانمندسازی نیز از دیگر عناصر مهم، است. بدین معنی که، ظرفیت به‌عنوان قدرت فرد، سازمان، شبکه و یا جامعه برای رسیدن به یک کار یا هدف و ایجاد ظرفیت به‌عنوان افزایش قدرت تعریف می‌شود. در این راستا، شاخص-های عمده در ایجاد ظرفیت جامعه، دانش و مهارت؛ رهبری؛ اعتماد و تعامل متقابل؛ شبکه‌های اجتماعی؛ فرهنگ باز و یادگیری است. به‌عبارت‌دیگر، فرآیند تحقق جامعه شبکه‌ای یک فرآیند تعاملی؛ گفتمان-محور؛ مشارکتی و دانایی-محور تعریف می‌شود. همچنین، با توجه به تحولات اخیر در رویکردهای برنامه‌ریزی شهری و بیان الگوهای نوین در برنامه‌ریزی شهری گذار از ساختار سلسله‌مراتبی به ساختار شبکه‌ای و به دنبال آن جامعه شبکه‌ای امری ضروری است. زیرا که در ساختار سلسله‌مراتبی انسان به‌عنوان ابزار و یکی از ابعاد توسعه تلقی می‌گردد، درحالی‌که در ساختار شبکه‌ای انسان در فرآیند برنامه‌ریزی و مدیریت شهری دخیل است. اما در این بین، در راستای جلوگیری از چانه‌زنی برای منافع شخصی عامل مهم دیگری نیز با عنوان سرمایه اجتماعی مطرح می‌گردد. سرمایه اجتماعی ارتباط فعال میان مردم، اعتماد، درک متقابل و رفتارهایی که باعث هم‌پیوندی اعضای شبکه‌های انسانی و جوامع می‌شود و اقدامات تعاونی را ممکن می‌سازند، تعریف می‌شود.

به‌طور کلی، جهت دستیابی به توسعه در مفهوم کیفی آن در برنامه‌ریزی شهری که در ایجاد شهر برای مردم نمود پیدا می‌کند، نه در یک ساختار بالا به پایین بدون مشارکت مؤثر مردم در فرآیند برنامه‌ریزی و مدیریت شهری؛ توجه به مفهوم جامعه شبکه‌ای، سیاست‌گذاری آن و عوامل دخیل دیگر از جمله حکمروایی شهری؛ گفتمان مشارکتی؛ ظرفیت حکمروایی و سرمایه اجتماعی ضروری است. به‌عبارت‌دیگر، جامعه شبکه‌ای بستری مناسب را برای تحقق شهر همه‌شمول؛ مطلوب و زیست‌پذیر فراهم می‌کند. زیرا که در این بستر است که انسان (نسل حاضر و نسل آتی) و نیازهای آن در کانون توجهات قرار گرفته و به‌تبع آن نیز الگوهای نوین برنامه‌ریزی شهری و توسعه در مفهوم کیفی آن نیز تحقق خواهد یافت.

منابع

- زنگی‌شاهی، سجاد؛ رفیعیان، مجتبی؛ قائدرحمتی، صفر و مشکینی، ابوالفضل. (۱۴۰۰). هم‌افزایی کنشگران بازآفرینی پایدار شهری با رویکرد حکمروایی- شبکه‌ای، مطالعه موردی: شهر کرمانشاه. نشریه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۳(۴)، ۱۱۶۵-۱۱۸۹.
- شیخی، محمد؛ شهنساریان، مهسا و فضلی شمس‌آبادی، آرش. (۱۳۹۱). رویکرد شبکه‌ای به حکمروایی اراضی پیرامون کلان‌شهرها؛ نمونه موردی: منطقه شهری کرج. نشریه مدیریت شهری، ۳۲.
- لیتل، دانیل. (۱۹۹۱). تبیین در علوم اجتماعی؛ درآمدی بر فلسفه علم/اجتماع. ترجمه عبدالکریم سروش. (۱۳۹۲). تهران: انتشارات صراط.
- محبی‌فر، امیرحسین؛ صبحیه، محمدحسین؛ رفیعیان، مجتبی؛ حساس یگانه، یحیی و الهی، شعبان. (۱۳۹۶). حاکمیت برنامه بازآفرینی بافت ناکارآمد شهر تهران با رویکرد شبکه. نشریه باغ نظر، ۱۴(۵۳).

References

- Abizadeh, S., & Zali, N. (2013). Analyzing urban green space function emphasizing green space features in district 2 of Tabriz metropolis in Iran. *Anuario do Instituto de Geociencias*, 36(1), 119-127.
- Albrechts, L., & Mandelbaum, S. (Eds.). (2007). *The network society: a new context for planning*. Routledge.
- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American behavioral scientist*, 59(2), 254-269.
- Araya, D. (2015). *Smart cities as democratic ecologies*. Springer.
- Bang, H., & Esmark, A. (2009). Good governance in network society: Reconfiguring the political from politics to policy. *Administrative Theory & Praxis*, 31(1), 7-37.
- Baud, I. S. A., Pfeffer, K., Sydenstricker, J., & Scott, D. (2011). Developing participatory 'spatial' knowledge models in metropolitan governance networks for sustainable development. *Literature Review. Bonn: EADI, Change2Sustain*.
- Beauregard, R. A. (2007). Planning and the network city: discursive correspondences. In *The network society* (pp. 42-51). Routledge.
- Bihari, M., & Ryan, R. (2012). Influence of social capital on community preparedness for wildfires. *Landscape and Urban Planning*, 106(3), 253-261.
- Blokland, T., & Rae, D. (2008). The end to urbanism: How the changing spatial structure of cities affected its social capital potentials. In *Networked Urbanism: Social Capital in the City* (pp. 23-39). Routledge.
- Bovaird, T., & Löffler, E. (2015). Understanding public management and governance. In *Public management and governance* (pp. 29-39). Routledge.
- Brain, D. (2019). The practice of urbanism: Civic engagement and collaboration by design. In *The Palgrave handbook of bottom-up urbanism* (pp. 51-66). Palgrave Macmillan, Cham.
- Castells, M. (2002). Local and global: Cities in the network society. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 93(5), 548-558.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. John Wiley & Sons.
- Castells, M., & Cardoso, G. (2005). *The network society: From knowledge to policy* (pp. 3-21). Washington, DC: Center for Transatlantic Relations, Paul H. Nitze School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University.
- Chaskin, R. J., & Greenberg, D. M. (2015). Between public and private action: Neighborhood organizations and local governance. *Nonprofit and Voluntasae Sector Quarterly*, 44(2), 248-267.
- Christopoulos, D. C. (2008). The governance of networks: Heuristic or formal analysis? A reply to Rachel Parker. *Political Studies*, 56(2), 475-481.
- Da Silva, A. O., & Fernandes, R. A. S. (2020). Smart governance based on multipurpose territorial cadastre and geographic information system: An analysis of geoinformation, transparency and collaborative participation for Brazilian capitals. *Land Use Policy*, 97, 104752.
- Dahiya, B., & Das, A. (2020). New urban agenda in Asia-Pacific: governance for sustainable and inclusive cities. In *New Urban Agenda in Asia-Pacific* (pp. 3-36). Springer, Singapore.
- Davidson, K., Coenen, L., Acuto, M., & Gleeson, B. (2019). Reconfiguring urban governance in an age of rising city networks: A research agenda. *Urban Studies*, 56(16), 3540-3555.
- Diefenbach, T. (2013). *Hierarchy and Organisation: Toward a General Theory of Hierarchical Social Systems*. Routledge.
- Dool, L. V. D., & Schaap, L. (2020). Learning Processes in an Urban Governance Context: A Theoretical Exploration. In *Strategies for Urban Network Learning* (pp. 13-29). Palgrave Macmillan, Cham.
- Dool, L. V. D., Hendriks, F., Gianoli, A., & Schaap, L. (2015). Chapter one Introduction: Good Urban Governance: Challenges and Values. In *The quest for good urban governance* (pp. 11-28). Springer VS, Wiesbaden.
- Edelenbos, J., & van Meerkerk, I. (2018). Finding common ground in urban governance networks: what are its facilitating factors?. *Journal of Environmental Planning and Management*, 61(12), 2094-2110.
- Epstein, D. L. (2015). *Fostering Participation and Capacity Building with Neighborhood Information Systems* (Doctoral dissertation, University of Michigan).
- Fischer, F. (2018). Participatory governance and collaborative expertise. In *Handbook on Participatory Governance*. Edward Elgar Publishing.
- Gallent, N., & Robinson, S. (2014). *Neighbourhood planning: Communities, networks and governance*. Policy Press.

- Gualini, E. (2007). Reconnecting space, place, and institutions: inquiring into “local” governance capacity in urban and regional research. In *The Network Society* (pp. 302-324). Routledge.
- Gupta, J., Pfeffer, K., Ros-Tonen, M., & Verrest, H. (2015). Setting the scene: The geographies of urban governance. In *Geographies of Urban Governance* (pp. 3-25). Springer, Cham.
- Gupta, J., Verrest, H., & Jaffe, R. (2015). Theorizing governance. In *Geographies of Urban Governance* (pp. 27-43). Springer, Cham.
- Gurstein, P. (2013). Social equity in the network society: Implications for communities. In *Policy, Planning, and People: Promoting Justice in Urban Development* (pp. 161-182).
- Haindlmaier, G. (2016). Participation and urban policy-making in a network society—a theoretical outline on new urban governance. *Public Philosophy & Democratic Education*, 5(2), 87-102.
- Hamdan, H., Yusof, F., & Marzukhi, M. A. (2014). Social capital and quality of life in urban neighborhoods high density housing. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 153, 169-179.
- Hardin, R., Pateman, C., Weingast, B., & Elkin, S. (2003). *Deliberative policy analysis: understanding governance in the network society*. Cambridge University Press.
- Harding, A. (2005). Governance and socio-economic change in cities. *Changing Cities: Rethinking Urban Competitiveness, Cohesion and Governance*, (pp. 62-77).
- Haus, M., Heinelt, H., & Stewart, M. (Eds.). (2004). *Urban governance and democracy: leadership and community involvement* (Vol. 8). Routledge.
- Hendriks, F. (2014). Understanding good urban governance: Essentials, shifts, and values. *Urban Affairs Review*, 50(4), 553-576.
- Hillier, J. (2003). *Shadows of power: an allegory of prudence in land-use planning*. Routledge.
- Khan, H. A. (2017). *Globalization and the challenges of public administration: Governance, human resources management, leadership, ethics, e-governance and sustainability in the 21st century*. Springer.
- Khodabandehloo, A. (2014). Networking for regional development: a case study. *EuroMed Journal of Business*.
- Lange, P., Driessen, P. P., Sauer, A., Bornemann, B., & Burger, P. (2013). Governing towards sustainability—conceptualizing modes of governance. *Journal of environmental policy & planning*, 15(3), 403-425.
- Levi-Faur, D. (2012). From “big government” to “big governance”. In *The Oxford handbook of governance* (pp. 3-18).
- Lipkin, N. D. (2016). *Agents at work: decision making capacity and creative labor in network society* (Doctoral dissertation, Rutgers University-Graduate School-New Brunswick).
- Little, D. (1991). *Varieties of social explanation: An introduction to the philosophy of social science* (A. Soroush, Trans.). Serat Press. (In Persian)
- Löffler, E. (2015). Public governance in a network society. In *Public management and governance* (pp. 233-248). Routledge.
- Low, N. (2007). A Way of Understanding Policy Formation, Stability, and Change in the Networked Polity. *The network society: a new context for planning?*.
- Marc, H., & Stolle, D. (2004). *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York: Palgrave Macmillan.
- Marinova, D., McGrath, N., & Newman, P. (2008). Dialogue with the city: An era of participatory planning for provision of more sustainable infrastructure in Perth?. *Proceedings of the 6th International Summer Academy on Technology Studies: Urban Infrastructure in Transition: What Can We Learn From History*, 195-210.
- McLaren, D., & Agyeman, J. (2015). *Sharing cities: A case for truly smart and sustainable cities*. MIT press.
- Mercer-Mapstone, L., Rifkin, W., Louis, W., & Moffat, K. (2019). Power, participation, and exclusion through dialogue in the extractive industries: Who gets a seat at the table?. *Resources Policy*, 61, 190-199.
- Mohebifar, A., Sobhiyah, M., Rafieian, M., Hasas yegane, Y., & Elahi, S. (2017). Governance of distressed areas regeneration program of Tehran with network approach. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 14(53), 5-14. (In Persian)
- Pacchi, C. (2018). Epistemological critiques to the technocratic planning model: the role of Jane Jacobs, Paul Davidoff, Reyner Banham and Giancarlo De Carlo in the 1960s. *City, Territory and Architecture*, 5(1), 1-8.
- Pal, A. (2008). *Planning from the bottom up: Democratic decentralisation in action* (Vol. 20). IOS Press.

- Pardo, I., & Prato, G. B. (Eds.). (2016). *Citizenship and the legitimacy of Governance: Anthropology in the Mediterranean Region*. Routledge.
- Pierre, J. (2011). *The Politics of Urban Governance*. Palgrave Macmillan.
- Polk, M. (2011). Institutional capacity-building in urban planning and policy-making for sustainable development: success or failure?. *Planning, Practice & Research*, 26(2), 185-206.
- Pollitt, Ch.(2016). Decentralized management. In *Public Management and Governance*. London: Routledge.
- Pourmohammadi, M. R., & Zali, N. (2004). Human Development, Challenges and Prospects (with an Analytical Look at Human Development Indicators in Iran). *Journal of Humanities and Social Sciences*, University of Tabriz, 10(15), 44-52.
- Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of public administration research and theory*, 18(2), 229-252.
- Roosen, B., Huybrechts, L., Devisch, O., & Van den Broeck, P. (2020). Dialectical design dialogues: Negotiating ethics in participatory planning by building a critical design atlas. *Urban Planning*, 5(4), 238-251.
- Rydin, Y. (2013). *The future of planning: Beyond growth dependence*. Policy Press.
- Saegert, S. (2006). Building civic capacity in urban neighborhoods: An empirically grounded anatomy. *Journal of Urban Affairs*, 28(3), 275-294.
- Sandström, A., & Carlsson, L. (2008). The performance of policy networks: the relation between network structure and network performance. *Policy Studies Journal*, 36(4), 497-524.
- Selman, P. (2001). Social capital, sustainability and environmental planning. *Planning theory & practice*, 2(1), 13-30.
- Sheikhi, M., Shahsavarian, M., & Fazli, A. (2013). Network Analysis Approach to the Governance of Ex-Urban Lands,(Case study: Karaj Urban Region). *Urban Management*, 11(32), 123-138. (In Persian)
- Simpson, L., Wood, L., & Daws, L. (2008). Community capacity building: Starting with people not projects. *Community Development Journal*, 38(4), 277-286.
- Sirianni, C. (2010). *Investing in democracy: Engaging citizens in collaborative governance*. Brookings Institution Press.
- Skelcher, C., Sullivan, H., & Jeffares, S. (2013). *Hybrid governance in European cities: Neighbourhood, migration and democracy*. Springer.
- Sommerfeldt, E. J. (2013). Networks of social capital: Extending a public relations model of civil society in Peru. *Public Relations Review*, 39(1), 1-12.
- Sorensen, A., & Okata, J. (Eds.). (2010). *Megacities: urban form, governance, and sustainability* (Vol. 10). Springer Science & Business Media.
- Sun, I., Hu, R., & Wu, Y. (2012). Social capital, political participation, and trust in the police in urban China. *Australian & New Zealand journal of criminology*, 45(1), 87-105.
- Tan, E. (2019). *Decentralization and Governance Capacity: The Case of Turkey*. Springer International Publishing.
- United Nations. (2007). *Participatory dialogue: Towards a stable, safe and just society for all*. United Nations Publications.
- Van Ark, R. G., & Edelenbos, J. (2007). Collaborative Planning, Commitment, and Trust: Dealing with Uncertainty in Networks. In L. Albrechts & S. Mandelbaum (Eds.), *The network society: a new context for planning*. Routledge.
- Van Dijk, J. (2020). *The network society*. Sage.
- Watts, L., & Hodgson, D. (2021). Social Justice Theory and Practice for Social Work: Critical and Philosophical Perspectives. *International Journal of Social Welfare*, 30(1), 120-121.
- Zangisheih, S., Rafiean, M., Ghaedrahmati, S., & Meshkini, A. (2021). Communicative Planning Governance Network sustainable regeneration slum textures (case study: Kermanshah city). *Human Geography Research*, 53(4), 1165-1190. (In Persian)
- Zali, N., & Zamanipour, M. (2016). Presenting And Implementing A New Model For Scenario Building In Regional Plannings Case Study: Mazandaran Province.
- Zali, N., Zamani-Poor, M., & Arghash, A. (2014). Analyzing the Identity Aspect of Cultural Heritage of Isfahan City from the Viewpoint of Visitors with the Aim of City Branding. *Anuário do Instituto de Geociências*, 37(2), 206-215.
- Zérah, M. H. (2009). Participatory governance in urban management and the shifting geometry of power in Mumbai. *Development and Change*, 40(5), 853-877.